

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 3ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Νικόλαος Μπεζαντάκος, Καθηγητής
του Παν/μίου Αθηνών**

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς, Επίκ.

Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών

**Ευαγγελία Λουτριανάκη, Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

**Βασίλειος Χαραλαμπάκος,
Φιλολόγος**

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αλέξανδρος Κεσίσσογλου, Αναπλ.

Καθηγητής του Παν/μίου Ιωαννίνων

Μαρίνα Δεδούλη, Σχολ. Σύμβουλος

Γεωργία Κατσαγάνη –

Γιαννακοπούλου, Φιλολόγος

Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δημήτριος Καλανδράνης,

Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπυρίδων Καράμπαλης, Φιλόλογος

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ
ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ**

**Σωτήριος Γκλαβάς, Μόνιμος
Πάρεδρος του Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου**

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Σεβαστιανή Μακρή, Ζωγράφος

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Νικόλαος Μπεζαντάκος
Αμφιλόχιος Παπαθωμάς
Ευαγγελία Λουτριανάκη
Βασίλειος Χαραλαμπάκος**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Ελληνικά Γράμματα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 3ος

Ενότητα 10

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στενών φίλων ήταν ο Αχιλλέας και ο Πάτροκλος. Στην εικόνα ο Αχιλλέας δένει με προσοχή το τραύμα του φίλου του (περ. 500 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου)

Ο Σωκράτης για τη φιλία

Α. Κείμενο Ο Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.), συγγραφέας με έργο πολύπλευρο (βλ. Ενότητα 5), αποτελεί – μαζί με τον Πλάτωνα και τον Αριστοφάνη – μια από τις σημαντικότερες πηγές που διαθέτουμε για τον βίο και τη διδασκαλία του Σωκράτη, αφού ο τελευταίος απέφυγε συνειδητά να ασχοληθεί με τη συγγραφή. Υπήρξε για μικρό χρονικό διάστημα μαθητής του και δέχτηκε επίδραση από τον μεγάλο φιλόσοφο. Στο έργο του *Απομνημονεύματα* ο Ξενοφών καταγράφει αναμνήσεις όσων άκουσε από τον δάσκαλό του, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι ακόλουθες απόψεις του Σωκράτη για τη φιλία.

Τοῦτο μὲν πολλῶν ἀκούω, ὡς πάντων κτημάτων κράτιστόν ἐστι φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός, παντὸς δὲ μᾶλλον ἐπιμέλονται οἱ πολλοὶ ἢ φίλων κτήσεως. Καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγρούς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη ἐπιμελῶς κτῶνται, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι φασιν, οὐχ ὅπως κτήσωνται φροντίζουσι. Καίτοι ποῖος ἵππος ἢ ποῖον ζεῦγος οὕτω χρήσιμον ὥσπερ ὁ χρηστός φίλος; Ποῖον δὲ ἀνδράποδον οὕτως εὖνουν καὶ παραμόνιμον; ἢ ποῖον ἄλλο κτῆμα οὕτω πάγχρηστον; Ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλεῖπον τῷ φίλῳ καί, ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι δέη, συνεπισχύει, ἂν τέ τις φόβος ταραττή, συμβοηθεῖ, καὶ εὖ μὲν πράττοντα πλεῖστα εὐφραίνει, σφαλλόμενον

δὲ πλείστα ἐπανορθοῖ. Ἄλλ' ὅμως
ἐνιοὶ δένδρα μὲν πειρῶνται
θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἔνεκεν,
τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος,
ὃ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ
ἀνειμένως οἱ πλείστοι ἐπιμέλονται.

Ξενοφῶν, *Ἀπομνημονεύματα*
2.4.1-7 (διασκευή)

*Ἄγαλμα του Σωκράτη
ἔξω από την
Ακαδημία Αθηνών*

Γλωσσικά σχόλια

πολλῶν ἀκούω = ἀκούω ἀπό
πολλούς

ὡς πάντων κτημάτων κράτιστόν
(υπερθ. βαθμ. επιθ. ἀγαθός, ἀγαθή,
ἀγαθόν) ἔστι φίλος = ὅτι δηλαδή

απ' όλα τα περιουσιακά στοιχεία
(πβ. ν.ε.: απόκτηση, κτητικός,
κτήμα) το πιο σημαντικό (πβ.
ν.ε.: κράτος, εγκρατής, κραταιός)
είναι ο φίλος

παντός δὲ μᾶλλον (συγκρ. βαθμ.
επιρρ. μάλα) ἐπιμέλονται
(ρ. ἐπιμέλομαι ἢ ἐπιμελέομαι,
ἐπιμελοῦμαι) οἱ πολλοὶ ἢ φίλων
κτήσεως (β' ὅρος σύγκρισης) =
ὅμως οι περισσότεροι φροντίζουν
(πβ. ν.ε.: επιμέλεια, επιμελητής,
ατημέλητος) περισσότερο για
οτιδήποτε άλλο παρά για την
απόκτηση φίλων

καὶ γάρ = γιατί πράγματι

τὸ ἀνδράποδον = ο δούλος (πβ.
ν.ε.: εξανδραποδισμός)

κτῶνται (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ.
κτάομαι, κτῶμαι) = αποκτούν

οὐχ ὅπως κτήσονται φροντίζουσι
= δε φροντίζουν να αποκτήσουν
καίτοι = και όμως

τὸ ζεῦγος = ζευγάρι ζώων που
χρησιμοποιούνται σε αγροτικές
εργασίες (πβ. ν.ε.: ζυγός, ζευγάς,
ζευγαρώνω)

οὕτω... ὥσπερ = έτσι / τόσο...
ὅπως / όσο βέβαια

ὁ χρήσιμος, ἡ χρησίμη / χρήσιμος,
τὸ χρήσιμον = ανώτερος,
σημαντικότερος (εδώ)

ὁ χρηστός, ἡ χρηστή, τὸ χρηστόν
= ενάρετος, καλός

ὁ/ἡ εὖνους, τὸ εὖνουν = ευνοϊκός,
καλοπροαίρετος

ὁ/ἡ παραμόνιμος, τὸ παραμόνιμον
= διαρκής, σταθερός, πιστός

ὁ/ἡ πάγχρηστος, τὸ πάγχρηστον
= χρήσιμος σε όλα

**ἐαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ
ἐλλείπον τῷ φίλῳ = αφιερώνεται
στην κάλυψη των αναγκών του
φίλου του**

**ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι (απαρ. αορ.
ρ. ποιέω, ποιῶ) δέη (υποτ. ενεστ.
απρόσ. ρ. δεῖ) = και αν χρειάζεται
(πβ. ν.ε.: ένδεια, δέηση) να κάνει
καλό σε κάποιον**

**συνεπισχύω = ενισχύω κάποιον
βοηθώντας τον**

**συμβοηθέω, συμβοηθῶ =
βοηθῶ κάποιον μαζί με άλλους
εὖ μὲν πράττοντα (μτχ. ενεστ. ρ.
πράττω) πλεῖστα (υπερθ. βαθμ.
επιρρ. πολύ) εὐφραίνει = όταν
ευτυχεί, του προσφέρει μεγάλη
ευχαρίστηση**

**σφαλλόμενον δὲ πλεῖστα ἐπανορ-
θοῖ (οριστ. ενεστ. ρ. ἐπανορθόω,**

ἐπανορθῶ) = ενώ, όταν δυστυχεί (πβ. ν.ε.: σφάλμα, επισφαλής, ανασφάλεια), καταβάλλει πάρα πολλές προσπάθειες να τον στήσει πάλι στα πόδια του (πβ. ν.ε.: ανεπανόρθωτος, επανόρθωση)

ἐνιοι (ἀόρ. αντων.) πειρῶνται (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ. πειράομαι, πειρῶμαι) δένδρα θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἕνεκεν = μερικοί προσπαθούν να καλλιεργήσουν δέντρα για τον καρπό τους

παμφορώτατος (υπερθ. βαθμ. επιθ. ὁ/ἡ πάμφορος, τὸ πάμφορον) = αυτός που παράγει κάθε λογής καρπούς

ἀργῶς καὶ ἀνειμένως = με βραδύτητα και αμέλεια

Ερωτήσεις

1. Ποια αντίφαση διαπιστώνει ο Σωκράτης ανάμεσα σε όσα ακούει να λέγονται για τη φιλία και σε όσα βλέπει να συμβαίνουν;
2. Γιατί ο καλός και πιστός φίλος είναι αναντικατάστατος κατά τον Σωκράτη; Ποια επιχειρήματα προβάλλει, για να ενισχύσει την άποψη του;
3. Ποιοι πιστεύετε ότι είναι οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει μια φιλική σχέση στην εποχή μας;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

κτάομαι, κτῶμαι [= αποκτώ]

θ. κτα-, κτη-, κτε-

[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους κτημάτων, κτήσεως,

κτῶνται, κτήσωνται, κτήμα και κτήματος]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

**τὸ κτέανον (συνήθως: τὰ κτέανα)
[= τὸ κτήμα], κτηνηδόν [= σαν
κτήνος]**

Αρχαία / Νέα Ελληνική

**τὸ κτήμα, κτηματικός, κτητικός,
ὁ κτήτωρ (-ορας) [= ο κάτοχος],
ἡ κτήσις (-η) [= η απόκτηση],
ὁ κτήνος [= (α.ε.) κτήμα, συνήθως
στον πληθ.: περιουσία που
αποτελείται από ζῶα, (ν.ε.) ζῶο],
κτηνώδης**

Νέα Ελληνική

**-κτώ / -κτώμαι (μόνο ως β' συνθετι-
κό), κτηματίας, τα κεκτημένα [=**

αυτά που έχουν αποκτηθεί / κατοχυρωθεί], κτητορικός, κτηνωδία

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

ἐπικτῶμαι [= αποκτώ, κερδίζω επιπλέον],

ἡ ἐπίκτησις [= το πρόσθετο κέρδος],
ἄκτητος [= αυτός που δεν μπορεί να αποκτηθεί]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

ἀποκτῶμαι [= (α.ε.) χάνω την παρουσία μου, (ν.ε.) γίνομαι κτήμα κάποιου], ἡ ἀπόκτησις (-η) [= (α.ε.) η απώλεια, (ν.ε.) η απόκτηση], κατακτῶμαι (ν.ε. κατακτώ), ἡ κατάκτησις, ἐπίκτητος [= αυτός που έχει αποκτηθεί], ἀκτήμων, ἡ ἀκτημοσύνη [= η έλλειψη περιουσιακών στοιχείων, η πενία], ὁ κτηνοτρόφος

Νέα Ελληνική

**αποκτώ, απόκτημα [= ό,τι έχει αποκτήσει κάποιος], κτηματαγορά
κτηματολόγιο, κτηματομεσίτης
κοινοκτημοσύνη**

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παράγωγα ουσιαστικά ή κτήσεις, ο κτήτωρ, τὸ κτήμα σε σχέση με όσα διδαχτήκατε σε προηγούμενες Ενότητες (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση κτλ.).

2. Να εξηγήσετε σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται οι φράσεις:
α. υπερασπίζομαι τα κεκτημένα μου
β. λόγω κεκτημένης ταχύτητας
γ. κτήμα ες αεί

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από αυτές που

σας δίνονται στο πλαίσιο, αφού τις προσαρμόσετε στην κατάλληλη πτώση και – στην περίπτωση των επιθέτων– στο κατάλληλο γένος:

α. Οι αντωνυμίες που φανερώνουν τον κτήτορα ονομάζονται _____
— αντωνυμίες.

β. Τονίστηκε η επιτακτική ανάγκη σύνταξης εθνικού _____

γ. Θεωρούσε σπουδαιότερο _____
_____ του το υπερπολυτελές αυτοκίνητό του

δ. Μετά από πολλά χρόνια σκληρής προσπάθειας _____ τις απαραίτητες γνώσεις, ώστε να αντιμετωπίζει τα προβλήματα αποτελεσματικά.

**απόκτημα κτητικός κτηματολόγιο
αποκτώ**

B2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τους πίνακες με κατάλληλες παράγωγες λέξεις της α.ε.:

	πρόσωπο που ενεργεί
ἀγοράζω	
γεννάω, γεννῶ	
φονεύω	
ἡγοῦμαι	

	ενέργεια / κατάσταση
λαμβάνω	
κρούω	
λέγω	
χαίρω	

	όργανο ή μέσο
ξύω	
ἀποβαίνω	
σκάπτω	

2. Να ενώσετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. με τη σωστή κατηγορία σημασίας:

τόπος
ενέργειας

πρόσωπο
που ενεργεί

βουλευτήριον φόβητρον
παλαίστρα βῆμα ἀγχόνη
δόγμα βάθρον ὄρχηστρα
τροφός ψεῦδος
νόμισμα τὰ κόμιστρα

όργανο
ή μέσο
ενέργειας

αποτέλεσμα
ενέργειας

3. Να εντάξετε, ανάλογα με τη σημασία τους, τα παρακάτω ουσιαστικά στην κατάλληλη στήλη:

ἀσπίδιον, τεχνίτης, Σταγειρίτης, ἵππᾶριον, παιδίσκη, πυργίσκος, παρθενών, θιασώτης, γραῖδιον, σωμάτιον, πρυτανεῖον, Κροτωνιάτης, γυμνάσιον.

ΥΠΟΚΟΡΟΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΑ

ΤΟΠΙΚΑ	ΠΑΡΩΝΥΜΑ	ΕΘΝΙΚΑ

4. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά από τα επίθετα:

κακός > _____ ,
εὐγενής > _____ ,
εὐνους > _____ ,
ἄφρων > _____ ,
εὐπορος > _____ .

5. Χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες καταλήξεις από τη στήλη Β΄ να σχηματίσετε ρήματα παράγωγα από τα ουσιαστικά της στήλης Α΄. Να χρησιμοποιηθούν όλες οι καταλήξεις:

A΄	B΄
1. πόνος	α. _____ ὦνω
2. σῆμα	β. _____ ω
3. βαρύς	β. _____ ω
4. βασιλεύς	δ. _____ ἰζω
5. ἐλπίς	ε. _____ αἶνω

Γ. Γραμματική

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να κλίνετε τα ονομαστικά σύνολα: ὁ ἀγαθὸς φίλος, τὸ μέγιστον ἀγαθόν.
2. Να εντοπίσετε τα δευτερόκλιτα επίθετα του κειμένου της Ενότητας και να τα γράψετε στο ίδιο γένος και στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.
3. Να γράψετε τις παρακάτω λέξεις στη γενική και δοτική ενικού:

τοὺς ἀγρούς _____ / _____,

ἢ οἰκία _____ / _____,

τὰ ἀνδράποδα _____ /

_____ /

τοῦ ἵππου _____ / _____,

ὦ φόβε _____ / _____,

τοῖς δένδροις _____ / _____ /
τοῦ καρποῦ _____ / _____ .

4. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα:

ενικός αριθμός	
ονομ.	
γεν	τούτου τοῦ ποταμοῦ
δοτ.	
αιτ.	

πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	
γεν	
δοτ.	
αιτ.	

ενικός αριθμός	
ονομ.	
γεν	
δοτ.	αὕτη ἢ εὐφορος χώρα
αιτ.	

	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	
γεν	
δοτ.	
αιτ.	

5. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω φράσεων με τον κατάλληλο τύπο της δεικτικής αντωνυμίας οὗτος, αὕτη τοῦτο:

α. Δαρεῖος οὐκ ἦλθεν εἰς _____
τὴν οἰκίαν.

β. Καὶ τῆς νυκτὸς _____
οὐδεὶς ἐκοιμήθη.

γ. Τὰ παιδιά _____
οὐκ ἐγίνωσκον τοὺς κινδύνους.

δ. Ἄλκιβιάδης ἐν _____
ταῖς ὁδοῖς ἐπορεύετο.

6. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα με το ίδιο πρόσωπο των ρημάτων στους υπόλοιπους χρόνους:

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας
τάττει		
αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας
συνεπισηύεις		
αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας
θεραπεύουσι		
αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος

7. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστική ενεστώτα και μέλλοντα (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):

α. Τῆς πόλεως ἤρχον οἱ πλούσιοι.

(_____ / _____)

β. Οὐκ ἔπεισαν τοὺς συμμάχους οἱ τῶν Λακεδαιμονίων πρέσβεις.

(_____ / _____)

γ. Δαρεῖος ἔπεμψεν ἄγγελον εἰς τὰς Ἀθήνας.

(_____ / _____)

δ. Οἱ Πέρσαι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον τοῖς Ἀθηναίοις.

(_____ / _____)

ε. Οἱ παῖδες ἐφύλαξαν τὰς τοῦ πατρὸς συμβουλὰς.

(_____ / _____)

8. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστι-

κή παρατατικού και αορίστου (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):

α. Ὁ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἔλλειπον τῷ φίλῳ.

(_____ / _____)

β. Οἱ σύμμαχοι κινδυνεύουσιν.

(_____ / _____)

γ. Ὁ παιδοτρίβης τοὺς παῖδας γυμνάζει.

(_____ / _____)

δ. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν.

(_____ / _____)

ε. Ἀγαμέμνων τὴν θυγατέρα Ἴφιγένειαν ἐν Αὐλίδι θύει.

(_____ / _____)

9. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):

**α. Τὰ συσσίτια τε ὑμῖν συντάττει
(= προστάζει να οργανωθούν) ὁ
νόμος και τὰ γυμνάσια και τήν
τῶν ὀπλων ἕξιν (= συνήθεια).**

(_____ / _____)

**β. Ἐνιοι (= μερικοὶ) δέ κατ' αὐτόν
τόν κίνδυνον ἐκβαλόντες (= αφού
τραβήξουν) μάχαιραν ἢ τι των
ἄλλων ὀπλων παραλόγως ρίπτου-
σιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς πολεμίους.**

(_____ / _____)

**γ. Καί τὰ Μηδικὰ ἄρματα πείθει
Κῦρος Κυαξάρην εἰς τόν τρόπον
τοῦτον μετασκευᾶσαι.**

(_____ / _____)

**δ. Σὺ δ' οὕτω σφόδρα πιστεύεις
τοῖς σεαυτοῦ λόγοις, ὥστε πείσειν
νομίζεις τοὺς δικαστάς.**

(_____ / _____)

(_____ / _____)

ε. Ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ (= στη φυλακή) πλείω (= περισσότερο) χρόνον ἢ ἔξω διατρίβει (= περνάει τον καιρό του).

(_____ / _____)

10. Εάν συμπληρώσετε στα τετραγωνίδια τις λέξεις που ζητούνται, στην έγχρωμη στήλη θα σχηματιστεί η λέξη που λείπει από τον στίχο «ὦ γλυκὺ μου _____, γλυκύτετόν μου τέκνον»:

α.

--	--	--	--	--	--	--	--

β.

--	--	--	--	--	--	--

γ.

--	--	--	--	--	--	--	--

α. γ' εν. οριστ. αορ. ρ. ταράττω

β. αιτ. πληθ. β' προσ. προσωπικής αντωνυμίας

γ. δοτ. εν. ουσ. ὁ ὑποκριτής

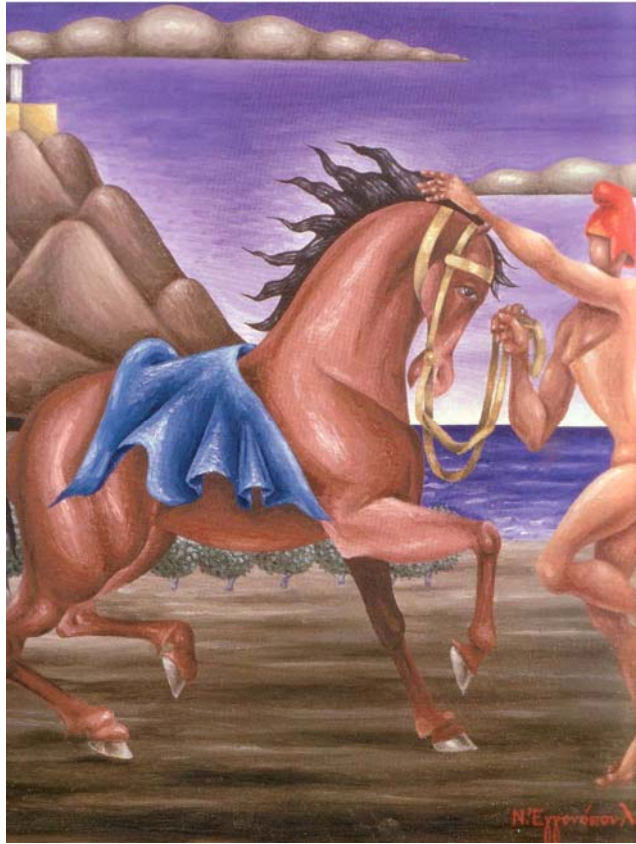
11. Να μεταφέρετε στον άλλο αριθμό τα δευτερόκλιτα ουσιαστικά και επίθετα του κειμένου, διατηρώντας την πτώση και το γένος (στα επίθετα):
Καί τροφός και μήτηρ και παιδαγωγός και αὐτός ὁ πατήρ περὶ τούτου διαμάχονται (= αγωνίζονται), ὅπως βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς, παρ' ἑκάστον καὶ ἔργον και λόγον διδάσκοντες και ἐνδεικνύμενοι (= υποδεικνύοντας) ὅτι το μὲν δίκαιον, το δὲ ἀδίκον, και τότε μὲν καλόν, τότε δὲ αἰσχρόν, και τότε μὲν ὄσιον, τότε δὲ ἀνόσιον, και τὰ μὲν ποίει (= να τα κάνεις), τὰ δὲ μὴ ποίει.

Πλάτων, Πρωταγόρας 325c-d

**Οὐκ ἔστιν οὐδέν κρεῖσσον ἢ
φίλος σαφής, οὐ πλοῦτος,
οὐ τυραννίς
Εὐριπίδης, *Ὀρέστης*, στ. 1155-6**

**Τίποτε δεν είναι καλύτερο από
τον ειλικρινή φίλο, ούτε τα
πλούτη ούτε το βασιλικό αξίωμα.**

Ενότητα 11

Νίκος Εγγονόπουλος, Αλέξανδρος και Βουκεφάλας (από το αρχείο της Λένας Εγγονοπούλου)

Η αγάπη του Αλεξάνδρου για τον Βουκεφάλα

Α. Κείμενο Στο έργο του 'Αλεξάνδρου' Ανάβασις, (βλ. Ενότητα 7) ο Φλάβιος Αρριανός (περ. 95-175 μ.Χ.)

αφηγείται και το τέλος του Βουκεφάλα, του αγαπημένου αλόγου του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Εκτός από την περιγραφή του αλόγου, ο Αρριανός παραδίδει και ένα χαρακτηριστικό επεισόδιο που καταδεικνύει τον στενό δεσμό του μεγάλου στρατηλάτη με τον πιστό σύντροφο του.

“Ἴνα δὲ ἡ μάχη συνέβη καὶ ἔνθεν ὀρμηθεὶς ἐπέρασεν τὸν Ὑδάσπην ποταμὸν πόλεις ἔκτισεν Ἀλέξανδρος. Καὶ τὴν μὲν Νίκαιαν τῆς νίκης τῆς κατ’ Ἰνδῶν ἐπώνυμον ὠνόμασε, τὴν δὲ Βουκεφάλαν ἔς τὸν ἵππου τοῦ Βουκεφάλα τὴν μνήμην, ὅς ἀπέθανεν αὐτοῦ ὑπὸ καύματος τὲ καὶ ἡλικίας καματηρὸς γενόμενος, πολλὰ δὲ πρόσθεν ξυγκαμῶν τὲ καὶ συγκινδυνεύσας Ἀλεξάνδρῳ), ἀναβαινόμενός τε

πρὸς μόνου Ἀλεξάνδρου, ὅτι τους ἄλλους πάντας ἀπηξίου ἀμβάτας, καὶ μεγέθει μέγας καὶ τὰ θυμῶ γενναῖος. Σημεῖον δὲ οἱ ἦν βοὸς κεφαλὴ ἐγκεχαραγμένη, ἐφ' ὧ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο λέγουσιν ὅτι ἔφερον οἱ δὲ λέγουσιν ὅτι λευκὸν σῆμα εἶχεν ἐπὶ της κεφαλῆς, μέλας ὧν αὐτός, ἐς βοὸς κεφαλὴν μάλιστα εἰκασμένον. Οὗτος ὁ ἵππος ἐν τῇ Οὐξίων χώρα ἀφανῆς ἐγένετο Ἀλεξάνδρω, καὶ Ἀλέξανδρος προεκήρυξεν ἀνά τὴν χώραν πάντας ἀποκτενεῖν Οὐξίους, εἰ μὴ ἀπάξουσιν αὐτῷ τὸν ἵππον. Τοσῆδε γὰρ σπουδῇ Ἀλεξάνδρω) ἀμφ' αὐτὸν ἦν.

Ἀρριανός, Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις
5.19.4-6 (διασκευή)

**Ο Μ. Αλέξανδρος
σε μεταξοτυπία
του Andy Warhol (1981,
Μακεδονικό Μουσείο
Σύγχρονης Τέχνης
Θεσσαλονίκης)**

Γλωσσικά σχόλια

ἴνα = εκεί όπου

**ἔνθεν ὀρμηθεῖς (μτχ. παθ. αορ. ρ.
ὀρμάομαι, ὀρμῶμαι) ἐπέρασεν =
στο σημείο από το οποίο ξεκίνησε
και πέρασε(πβ. ν.ε.: ορμή,
ορμητήριο, παρόρμηση)**

**τὴν Νίκαιαν τῆς νίκης τῆς κατ'
Ἰνδῶν ἐπώνυμον ὠνόμασε =
έδωσε στην πόλη το όνομα Νίκαια
από τη νίκη του κατά των Ινδών
(πβ. ν.ε.: επωνυμία)**

αὐτοῦ = ἐκεῖ, σε αὐτό το σημεῖο (με τη σημασία αὐτή ἐπιβιώνει καὶ σὴν.ε.)

ὑπὸ καύματός (ουσ. τὸ καῦμα, τοῦ καύματος) τε καὶ ἡλικίας καματηρός γενόμενος = ἐπειδὴ καταβλήθηκε ἀπὸ τὸν καύσωνα καὶ τὰ γηρατεῖά (πβ. ν.ε.: καυστήρας, καυστικός)

ὁ καματηρός, ἡ καματηρά, τὸ καματηρόν = καταβεβλημένος, καταπονημένος

πολλὰ δὲ πρόσθεν ξυγκαμῶν (μετ. αορ. β´ ρ. ξυγκάμνω) τὲ καὶ συγκινδυνεύσας Ἀλεξάνδρω, = ἀφοῦ εἶχε ὑποφέρει προηγουμένως πολλὰ καὶ εἶχε περάσει πολλοὺς κινδύνους μαζί με τὸν Ἀλέξανδρο ἀναβαινόμενός τε πρὸς μόνου Ἀλεξάνδρου = καὶ τὸν ὁποῖο ἵππευε μόνο ὁ Ἀλέξανδρος

ὅτι ἀπηξίου (οριστ. παρατ. ρ. ἀπαξιόω, ἀπαξιῶ) = επειδή απαξίωνε, ἀπέρριπτε ως ἀνάξιους ὁ ἀμβάτης (ποιητ. τύπος ἀντί ὁ ἀναβάτης) = ὁ ἀναβάτης μεγέθει (δοτ. εν. ουσ. τὸ μέγεθος, τοῦ μεγέθους) μέγας = μεγαλόσωμος (πβ. ν.ε.: μεγεθύνω, μεγεθυντικός)
τῷ θυμῷ γενναῖος = δυνατός σημείον δὲ οἱ (δοτ. εν. γ'προσ. προσ. αντων.) ἦν = καὶ εἶχε σημάδι βοός γεν. εν. ουσ. ὁ βοῦς) κεφαλὴ ἐγκεχαραγμένη = ἓνα κεφάλι βοδιού χαραγμένο πάνω του ἐφ' ὅτῳ (δοτ. εν. ουδ. αναφ. αντων. ὅστις, ἡτις, ὅ,τι) = ἐξαιτίας τοῦ ὁποίου
το σῆμα = τὸ σημάδι (πβ. ν.ε.: σημειώνω, σῆμα, σημαία)

μέλας (επίθ. ὁ μέλας, ἡ μέλαινα, τὸ μέλαν) ὧν αὐτός = ενώ ο ἴδιος ἦταν μαύρος (πβ. ν.ε.: μελάνι, μελανιάζω)

ἔς βοός κεφαλὴν μάλιστα εἰκασμένον = που ἔμοιαζε πάρα πολύ με κεφάλι βοδιού (μτχ. παρακ. ρ. εἰκάζομαι) (πβ. ν.ε.: εικαστικός, εικασία)

ἀφανὴς ἐγένετο Ἀλεξάνδρω = ο Αλέξανδρος τον ἔχασε

προκηρύσσω = διακηρύσσω
δημόσια

ἀποκτενεῖν (απαρ. μέλλ. ρ. ἀποκτείνω) = ὅτι θα εκτελέσει / ὅτι θα φονεύσει

ἀπάγω = επιστρέφω κάτι

ἡ σπουδὴ = το ενδιαφέρον

Ερμηνευτικά σχόλια Ἴνα δὲ ἡ μάχη συνέβη καὶ ἔνθεν ὀρμηθεὶς ἐπέρασεν τὸν Ὑδάσπην ποταμὸν πόλεις ἔκτισεν Ἀλέξανδρος: Ἡ ίδρυση των δύο πόλεων στις όχθες του ποταμού Ὑδάσπη (σήμερα ονομάζεται «Τζέλουμ») συνδέεται με τη μεγάλη μάχη που έγινε εκεί μεταξύ της στρατιάς του Αλεξάνδρου και των δυνάμεων του Ἰνδοῦ βασιλιά Πώρου, που ἔληξε με νίκη των Μακεδόνων. Ἡ Νίκαια χτίστηκε ακριβῶς στο πεδίο της μάχης, ἐνῶ ἡ Βουκεφάλα ἢ Βουκέφαλα (κατὰ τον Πλούταρχο, «Βουκεφαλία») στο σημεῖο ἀπὸ το οποίο ξεκίνησε ο Αλέξανδρος με τον στρατό του, για να διαβεί τον Ὑδάσπη.

Οὔξιοι: Λαός της ανατολικῆς Σουσιανῆς στη μεθόριο της Περσίας. Κατοικοῦσαν στις πηγές του Τίγρη ποταμοῦ (σημερινού Καρούμ).

Η περιοχή όπου ζούσαν ήταν ιδιαίτερα εύφορη. Διακρίνονταν σε ορεινούς, που ήταν πιο σκληροτράχηλοι και ονομαστοί πολεμιστές, και πεδινούς. Κατά την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου υπήρξαν σύμμαχοι του Δαρείου, ώσπου το 331 π.Χ. τους υπέταξε ο Αλέξανδρος και τους έκανε φόρου υποτελείς.

Ερωτήσεις

- 1. Πώς πέθανε ο Βουκεφάλας;**
- 2. Σε τι όφειλε το όνομά του το άλογο του Μ. Αλεξάνδρου;**
- 3. Ποιο γεγονός επικαλείται ο Αρριανός, για να καταδείξει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Μ. Αλεξάνδρου για το άλογό του;**
- 4. Μπορείτε να ανακαλέσετε στη μνήμη σας άλλες γνωστές περιπτώσεις στενού δεσμού μεταξύ**

ενός ανθρώπου και ενός ζώου;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή πόλις
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο
πόλεις]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

πολίζω [= οικοδομώ, ιδρύω πόλη]
ή πολίχνη [= η μικρή πόλη], **τό πό-
λισμα** [= το σύνολο των οικημάτων
μιας πόλης, η πόλη, η κωμόπολη]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

ὁ πολίτης, ἡ πολιτεία [= (α.ε.) το
πολίτευμα, ο τρόπος ζωής των
πολιτών, (ν.ε.) το κράτος, η πόλη
ὁ πολιτευτής [= ο πολιτικός],
**πολιτικός, τὰ πολιτικά, το
πολίτευμα, πολιτεύω**[= είμαι

πολίτης], πολιτεύομαι [= (α.ε.) είμαι ενεργός πολίτης, δρώ ως πολίτης, (ν.ε.) θέτω υποψηφιότητα στις εκλογές], πολιτισμός

Νέα Ελληνική

η πολιτική, πολιτικάντης [= ο πολιτικός που αναδεικνύεται με ευτελή μέσα, δημαγωγία, πελατειακές σχέσεις], πολιτειακός [= αυτός που σχετίζεται με το πολίτευμα], πολιτισμένος, πολιτιστικός

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

ὁ ὑψίπολις [= ο πολίτης ένδοξης πόλης], ὁ ἄπολις [= αυτός που δεν έχει πόλη, πατρίδα], ἀπολίτευτος, ὁ πολιτάρχης [= ο αρχηγός της πόλης]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

ἡ ἀκρόπολις (-η), ἡ κωμόπολις(-η)
πολιορκῶ, ἡ πολιορκία,
ὁ πολιοῦχος [= ο προστάτης της
πόλης], πολιτογραφῶ [= (α.ε.)
εγγράφω κάποιον ως πολίτη, (ν.ε.)
δίνω υπηκοότητα], ὁ πολιτοφύλαξ
(-ακας) [= αυτός που φυλάει τους
πολίτες], συμπολιτεύω (ν.ε. συμπο-
λιτεύομαι), ἡ συμπολίτευσις (-η),
ὁ συμπολίτης, ἀντιπολιτεύομαι [=
εἶμαι πολιτικός αντίπαλος]

Νέα Ελληνική

πολιτικοποιῶ, πολιτικοποίηση,
πολιτικολογῶ, πολιτοφυλακή [=
ένοπλο σώμα πολιτών για τη δια-
τήρηση της τάξης], πολεοδόμος
πολεοδομία, πολεοδομία,
απολίτιστος, απολιτικός

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παρακάτω α.ε. παράγωγα του ρ.
πολιτεύω: πολιτεία, πολίτευμα.

2. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α΄ με τις λέξεις της στήλης Β΄ δημιουργώντας αποδεκτά ονοματικά σύνολα:

A΄	B΄
1. πολιτιστικός	α. πολιορκία
2. πολιτισμένος	β. θεσμός
3. στενή	γ. πόλη
4. πολιτειακός	δ. πολίτης
5. συνήγορος του	ε. χώρες
6. σχέδιο	στ. πρωτεύουσα

3. Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων με την κατάλληλη λέξη από αυτές που δίνονται στο πλαίσιο:

α. Λίγες πόλεις στην Ελλάδα έχουν σωστό _____ σχεδιασμό.

β. Το Παρίσι αποκαλείται _____ «του φωτός».

γ. Η φιλολαϊκή _____ της κυβέρνησης απέδωσε καρπούς.

δ. Άλλο η _____ και άλλο η κομματικοποίηση.

**πόλη, πολιτική, πολιτικοποίηση,
πολεοδομικός**

4. Να σχηματίσετε στη ν.ε. όσο το δυνατόν περισσότερα ονοματικά σύνολα με τη λέξη «πολιτικός» και να δώσετε τη σημασία τους. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ρημάτων

Παραγωγή ρημάτων από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα

Ρήματα παράγονται και από άλλα
ρήματα και μπορεί να σημαίνουν:

α. Πράξη που αρχίζει να γίνεται
(εναρκτικά). Έχουν παραγωγική
κατάληξη **-σκω**, π.χ. γηράσκω <
γηράω (= γερνάω).

β. Πράξη που γίνεται συχνά ή με
ένταση **(θαμιστικά ή επιτατικά)**.

Έχουν παραγωγικές καταλήξεις
-άζω, -ίζω, -ύζω, π.χ. στενάζω (=
στενάζω συχνά) < στένω.

γ. Έφεση, μεγάλη επιθυμία για
εκείνο που δηλώνει το πρωτότυπο
ρήμα **(εφειτικά)**. Έχουν παραγωγι-

κές καταλήξεις **-ιάω (-ιῶ)**, **-εῖω**, π.χ. **κλαυσιᾶω**, **-ιῶ** < **κλαίω**.

Επίσης, ρήματα παράγονται και από:

α. **Επιρρήματα**, π.χ. **διχᾶζω** (= διαιρώ σε δύο μέρη) < **δίχα** (= σε δύο μέρη), **ἐγγίζω** (= φέρνω κοντά) < **ἐγγύς** (= κοντά).

β. **Επιφωνήματα**, π.χ. **οἰμῶζω** (= θρηνώ) < **οἴμοι** (= αλίμονο).

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά των ρ. **κτίζω** και **βαίνω** (στήλη Α΄) με την κατηγορία στην οποία ανήκουν (στήλη Β΄):

A´	B´
1. κτίσις	α. το πρόσωπο που
2. κτίστης	ενεργεί
3. κτίσμα	β. ενέργεια, κατάσταση
4. βῆμα	γ. αποτέλεσμα
5. βάθρον	ενέργειας
6. βαθμός	δ. τόπος
7. βατήρ	ε. όργανο, μέσο

2. Να γράψετε παράγωγα ρήματα της α.ε. από τα παρακάτω ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα):

βάρβαρος > _____
 σπουδή > _____
 εύθυσ > _____
 νίκη > _____
 φόβος > _____

3. Να γράψετε παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. από τα επίθετα:
 γενναίος > _____

άφανής > _____
εύθυς > _____

Γ. Σύνταξη

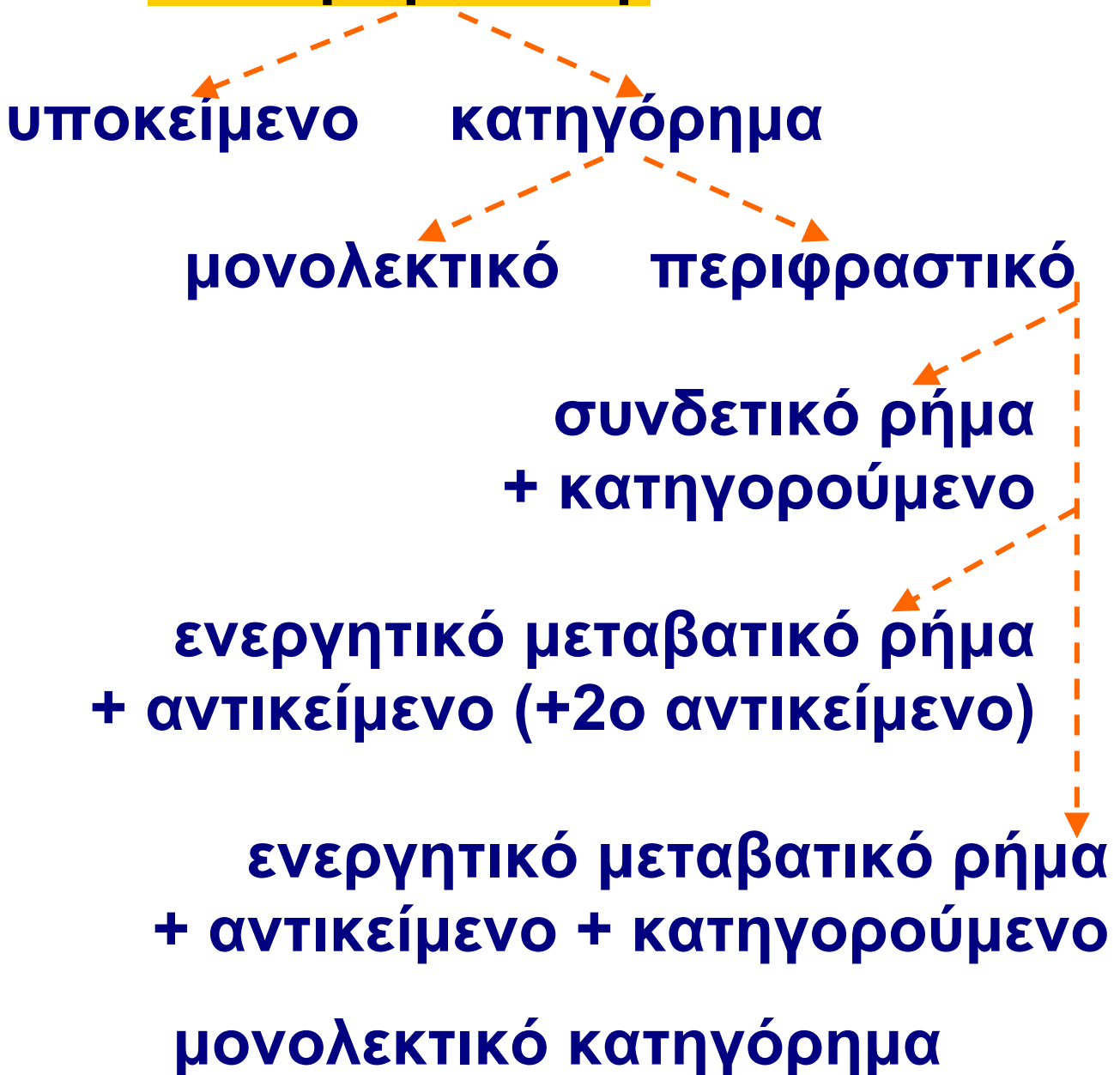
Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης

Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης είναι δύο, το **υποκείμενο** και το **κατηγόρημα**.

Υποκείμενο είναι το ονομαστικό σύνολο που φανερώνει **ποιος** ενεργεί ή πάσχει ή βρίσκεται σε μία κατάσταση. Βρίσκεται πάντοτε σε πτώση **ονομαστική**.

Κατηγόρημα είναι το σύνολο των λέξεων της πρότασης που **αναφέρονται στο υποκείμενο**. Οι μορφές που μπορεί να πάρει το κατηγόρημα είναι οι εξής:

Απλή πρόταση

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι είτε ενεργητικής διάθεσης* και αμετάβατο είτε ουδέτερης ή παθητικής διάθεσης, το κατηγορημα περιλαμβάνει μόνο τον ρηματικό τύπο, π.χ. 'Ο παῖς ὕπνώττει / Το παιδί παίζει.

συνδετικό ρήμα + κατηγορούμενο

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι συνδετικό (είμι, γίγνομαι, φαίνομαι κ.ά.) παθητικής ή ουδέτερης διάθεσης, το κατηγορήμα περιλαμβάνει τον ρηματικό τύπο και το κατηγορούμενο, έναν όρο που δηλώνει μια ιδιότητα του υποκειμένου, π.χ. 'Ο χρησμός σαφής έστι / Το παιδί είναι ήσυχο.

ενεργητικό μεταβατικό ρήμα + αντικείμενο (+2ο αντικείμενο)

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι ενεργητικό μεταβατικό, το κατηγορήμα περιλαμβάνει τον ρηματικό τύπο και το αντικείμενο, έναν όρο που δηλώνει το πρόσωπο, ζώο ή πράγμα στο οποίο μεταβαίνει η ενέργεια του ρήματος, π.χ. Σύ μή έλπίσης ταῦτα / Εσύ μην ακούς τους άλλους.

Μερικά ενεργητικά μεταβατικά ρήματα χρειάζονται δύο αντικείμενα, για να αποδώσουν ολοκληρωμένο νόημα (δίπτωτα ρήματα): για τον λόγο αυτό το κατηγορήμα των προτάσεων αυτών περιλαμβάνει και δύο αντικείμενα, π.χ.

Διηγῆσομαι ὑμῖν μῦθον / Η Πολιτεία παρέχει κίνητρα στους επιχειρηματίες.

1 ενεργητικό μεταβατικό ρήμα + αντικείμενο + κατηγορούμενο

Όταν το ρήμα της πρότασης είναι ενεργητικό μεταβατικό και σημαίνει «αποκαλώ», «θεωρώ», «εκλέγω», «μετατρέπω (κάτι σε κάτι άλλο)», το κατηγορήμα εκτός από τον ρηματικό τύπο περιλαμβάνει και το αντικείμενο και το κατηγορούμενο του αντικειμένου, π.χ. Οἱ Ἀθηναῖοι

**είλοντο Περικλέα στρατηγόν / Ο
διευθυντής με αποκάλεσε ασυνεπή.**

*** Ενεργητικής διάθεσης** χαρακτηρίζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενο τους ενεργεί. Περαιτέρω διακρίνονται σε μεταβατικά, που δηλώνουν ότι η ενέργεια του υποκειμένου τους μεταβαίνει σε ένα άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, και σε αμετάβατα, που δε δηλώνουν μετάβαση ενέργειας, π.χ. Ο Γιάννης περπατάει στον κήπο (ενεργητικό αμετάβατο) / Η Μαρία σκέφτεται με νοσταλγία τις περσινές διακοπές της (ενεργητικό μεταβατικό).

Παθητικής διάθεσης χαρακτηρίζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενο τους γίνεται αποδέκτης της ενέργειας κάποιου άλλου, π.χ. Το αεροσκάφος καταρρίφθηκε από εχθρικά πυρά.

Ουδέτερης διάθεσης χαρακτηρίζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενο τους δεν ενεργεί ούτε παθαίνει, απλώς βρίσκεται σε μια κατάσταση, π.χ. Ο Κώστας κοιμάται.

Παρατηρήσεις.

Υποκείμενο

1. Το υποκείμενο μιας πρότασης βρίσκεται με την ερώτηση, **«ΠΟΙΟΣ / ΠΟΙΑ / ΠΟΙΟ + ρήμα;»**.

Άλέξανδρος τούς στρατιώτας συνήγαγε.

2. Ως υποκείμενο μιας πρότασης είναι δυνατόν να τεθούν: ουσιαστικά, αντωνυμίες, επίθετα, μετοχές, αριθμητικά, απαρέμφατα, δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις κ.ά.

3. Το ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενο της πρότασης (όταν αυτό είναι

πτωτικό) στο πρόσωπο και στον αριθμό. Εξαίρεση αποτελεί η **αττική σύνταξη**, που χαρακτηρίζει κυρίως την ιωνική – αττική διάλεκτο. Όταν το υποκείμενο της πρότασης είναι ουδέτερο πληθυντικού αριθμού, το ρήμα τίθεται στο γ' ενικό αντί του γ' πληθυντικού, π.χ. τὰ παιδιά παίζει.

Κατηγορούμενο

1. Το κατηγορούμενο αποδίδει μία **ιδιότητα** στο υποκείμενο (ή στο αντικείμενο) με τη μεσολάβηση ενός συνδετικού ρήματος (εἰμί, γίγνομαι, φαίνομαι, διατελῶ, διάγω κ.ά.). Το εντοπίζουμε με την ερώτηση **«τι (λογής) + ρήμα;»**.
Ἡ πόλις ἀνάστατος ἐγένετο.

2. Το κατηγορούμενο είναι συνήθως επίθετο. Ως κατηγορούμενο σε μια πρόταση είναι δυνατόν, επίσης,

να τεθούν: ουσιαστικά, αντωνυμίες, μετοχές, αριθμητικά, απαρέμφατα, δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις (κυρίως αναφορικές) κ.ά.

3. Το κατηγορούμενο, όταν είναι επίθετο, συμφωνεί με το υποκείμενο ή το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται στο **γένος**, στον **αριθμό** και στην **πτώση**, π.χ. Καί ἦν ἡ μάχη καρτερὰ. Όταν είναι ουσιαστικό, συμφωνεί υποχρεωτικά στην πτώση και ενδεχομένως στον αριθμό και στο γένος, π.χ. Τὰ δὲ Κύθηρα νησός ἐστίν. Μερικές φορές τίθεται στο ουδέτερο γένος, π.χ. Καλὸν ἢ σωφροσύνη, ἀλλ' ἐπίπονον, ἢ σε γενική (κατηγορηματική), π.χ. Ὁ θρόνος τοῦ μεγάλου βασιλέως χρυσοῦ ἦν.

Αντικείμενο

1. Με αντικείμενο συντάσσονται τα ενεργητικής διάθεσης **μεταβατικά** ρήματα, όσα δηλαδή δε δηλώνουν απλώς ότι το υποκείμενο ενεργεί, αλλά και ότι η ενέργεια του **μεταβαίνει** σε ένα άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

2. Το αντικείμενο βρίσκεται σε μία από τις **πλάγιες πτώσεις** (γεν., δοτ., αιτ.), **ποτέ σε ονομαστική**. Το εντοπίζουμε με την ερώτηση **«ΠΟΙΟΝ / ΠΟΙΑΝ / ΤΙ + ρήμα;»**.

Κλέαρχος τους στρατιώτας συνήγαγε.

3. Στα δίπτωτα ρήματα το δεύτερο αντικείμενο το εντοπίζουμε με την ερώτηση **«σε / με / για / από ποιον ή τι + ρήμα;»**.

Ἔπαυσαν Τιμόθεον τῆς στρατηγίας: από τι ἔπαυσαν Τιμόθεον; →

(από τη στρατηγία) τῆς στρατηγίας
→ αντικείμενο.

4. Μερικά ρήματα άλλες φορές λειτουργούν ως μεταβατικά και άλλοτε ως αμετάβατα. Συγκρίνετε, π.χ., στη ν.ε.: Μη μου μιλάς! Σκέφτομαι... (αμετάβατη χρήση), αλλά: Ο παππούς σκεφτόταν πάντα με νοσταλγία το χωριό (μεταβατική χρήση).

Ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε το ρήμα, το υποκείμενο και το κατηγορούμενο στις παρακάτω προτάσεις:

α. Οὗτοι εἶσι πονηροί.
β. Σὺ ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων διατελεῖς (= εἶσαι διαρκώς).
γ. Ὁ πόλεμος πολλῶν αἴτιος κακῶν γεγένηται.

δ. Ἐμπόριον ἦν τὸ χωρίον (= η περιοχή ήταν εμπορικό λιμάνι) καὶ ὠρμουν αὐτόθι(= αγκυροβολούσαν εκεί) ὀλκάδες πολλαί.

ε. Οἱ Καππαδοκαὶ ὑπὸ Ἑλλήνων Σύριοι ὀνομάζονται.

στ. Ἡ μὲν τοῦ σώματος ἰσχὺς γηράσκει, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ρώμη ἀγήρατός ἐστι.

ζ. Οὐδεὶς ἐστὶ μοι ἀλλότριος (= ξένος), ἂν χρηστός ᾖ.

2. Να συμπληρώσετε το κατηγορούμενο στις παρακάτω προτάσεις:

α. Ἐγὼ καὶ σύ _____ (φίλος) ἐσμέν.

β. _____ (μαθητής) τοῦ Σωκράτους ἐστέ;

γ. Οἱ πρόγονοι ἦσαν _____ (σοφός) καὶ _____ (ἀγαθός).

δ. Οἱ ἀδικοῦντες τὴν πόλιν ἡμέτεροι _____ (ἐχθρός) εἰσιν.

ε. Ἐκείνη ἡ γραῦς _____ (δίκαιος) ἦν.

3. Να βρείτε το ρήμα, το υποκείμενο και το αντικείμενο στις παρακάτω προτάσεις:

α. Ἀλέξανδρος ἐθήρευεν ἐλάφους ἐν τῷ ὄρει.

β. Σωκράτης διδάσκει τὴν ἀρετὴν.

γ. Ὁ στρατηγὸς τὴν ἐλληνικὴν δύναμιν ἠθροίζεν.

δ. Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος.

ε. Οἱ δικασταὶ ἐθαύμασαν τὴν σοφίαν τὸν νομοθέτου.

4. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν στις παρακάτω προτάσεις και να βρείτε τα κατηγορούμενα:

- α. Ἡ πόλις ἡμῶν ἔνδοξ___ ἐγένετο.
β. Σὺ τυφλ___τὰ τ' ὤτα τὸν τέ νοῦν
τὰ τ' ὄμματ' εἶ.
γ. Ἀλέξανδρος ἦν υἱ___ Φιλίππου.
δ. Καί ἦν ἡ μάχη καρτερ___.
(= σφοδρή).
ε. Πᾶν ἀναγκαῖον πράγμ' ἀνιαρ___
ἔφυ.

5. Να βρείτε τα αντικείμενα στις παρακάτω προτάσεις:

- α. Οἱ Φελλόποδες εὐχονται ἡμῖν εὐπλοίαν.
β. Βασιλεὺς ἤκουσε Τισσαφέρνους τὴν Κύρου στρατεῖαν(= εκστρατεία).
γ. Μὴ μοί φθονήσης τοῦ μαθήματος (= μη μου αρνηθείς από φθόνο το μάθημα).

6. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν στις παρακάτω

προτάσεις και να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων:

α. Οὗτος ἐθαύμαζε τὴν ἀρετᾶν___
τῶν προγόνων.

β. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμπον τοὺς νέους___
πρὸς τοὺς διδασκάλους.

γ. Καὶ ἔνθεν ὀρμηθεὶς πόλις___
ἔκτισεν Ἀλέξανδρος.

δ. Ἡ πόλις ἐκράτησε τῶν ἐχθρῶν___
καὶ τρόπαιον___ἔστησεν.

ε. Οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς συμμάχοις___
ὠργίζοντο.

7. Να βρείτε τα ρήματα και τα υποκείμενα τους στις παρακάτω προτάσεις και στη συνέχεια να τα μεταφέρετε στον αντίστοιχο τύπο του άλλου αριθμού:

α. Ὑμεῖς ἐκινδυνεύσατε τὸν ἔσχατον κίνδυνον.

β. Οὗτος ἐθαύμαζε τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων.

γ. Οἱ στρατιῶται διέβαινον ἐκ τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν.

δ. Στέφανον ὁ νικητὴς λαμβάνει.

8. Να βρείτε το ρήμα, το υποκείμενο και το αντικείμενο στις παρακάτω προτάσεις και στη συνέχεια να μεταφέρετε τα αντικείμενα στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

α. Οὐ φέρει καλὸν καρπὸν τοῦτο τὸ δένδρον.

β. Γέρων ἀγρούς καὶ ἀμπέλους εἶχε.

γ. Οἱ Ἕλληνες φρουροῦσι τὰς πύλας.

δ. Οἱ Σμυρναῖοι ἀποστέλλουσιν ἐς Κλάρων θεωροῦς.

**ε. Οἱ ἡμέτεροι σύμμαχοι
ὑπομένουσι τοὺς κινδύνους.**

**Ἄδύνατον οἰκεῖσθαι πόλιν
ἄνευ δικαιοσύνης καὶ πολιτικῆς
ἀρετῆς
Ἀριστοτέλης, Πολιτικά 1283a 21**

**Εἶναι αδύνατο να υπάρξει πόλη
χωρίς δικαιοσύνη και πολιτική
αρετή.**

Ενότητα 12

Τοιχογραφία από το Ακρωτήριο της Θήρας που εικονίζει νηοπομπή (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Αθήνα και Ατλαντίδα

Α. Κείμενο Στον διάλογό του *Τίμαιος* ο Πλάτων (427-347 π.Χ.) περιλαμβάνει μια ιστορία που υποτίθεται ότι τη διηγήθηκαν στον Σόλωνα κατά την επίσκεψή του στην Αίγυπτο (590 π.Χ.) Αιγύπτιοι ιερείς. Στην ιερή πόλη Σάιν, στο

δέλτα του Νείλου, υπήρχε ναός της Νηίθ, της θεάς που θεωρούνταν ιδρύτρια της πόλης και συσχετιζόταν, κατά την αφήγηση, με τη θεά Αθηνά. Εκεί ο Σόλων πληροφορήθηκε για μια μεγάλη δύναμη, την Ατλαντίδα, η οποία σε πολύ προγενέστερους χρόνους είχε συγκρουστεί με όλες τις δυνάμεις, καθώς και με τον στρατό της Αθήνας.

Ἐν δὲ δὴ τῇ Ἀτλαντίδι νήσῳ
μεγάλη συνέστη καὶ θαυμαστὴ
δύναμις βασιλέων, κρατοῦσα μὲν
ἀπάσης τῆς νήσου, πολλῶν δὲ
ἄλλων νήσων καὶ μερῶν τῆς
ἡπείρου. Αὕτη δὴ πᾶσα συναθροί-
σθεισα εἰς ἓν ἡ δύναμις τὸν τε
παρ' ὑμῖν καὶ τὸν παρ' ἡμῖν καὶ
τὸν ἐντὸς τοῦ στόματος πάντα

τόπον μιᾷ ποτὲ ἐπεχείρησεν ὄρμη
δουλοῦσθαι. Τότε οὖν ὑμῶν, ὦ
Σόλων, τῆς πόλεως ἢ δύναμις εἰς
ἅπαντας ἀνθρώπους διαφανῆς
ἀρετῆ τὲ καὶ ῥώμῃ ἐγένετο·
πάντων γάρ προέστη εὐψυχία καὶ
τέχναις ὅσαι κατὰ πόλεμον ἐπὶ
τούς ἐσχάτους ἀφικομένη κινδύ-
νους, καὶ κρατήσασα μὲν τῶν
ἐπιόντων τρόπαιον ἔστησε, τοὺς
δὲ μήπω δεδουλωμένους διεκώλυ-
σε δουλωθῆναι, τοὺς δ' ἄλλους
ἀφθόνως ἅπαντας ἠλευθέρωσεν.
Ἐστέρω δὲ χρόνῳ σεισμῶν
ἐξαισίων καὶ κατακλισμῶν
γενομένων, ἢ Ἄτλαντις
νῆσος κατὰ
τῆς θαλάττης
δῦσα
ἠφανίσθη·

διό καὶ νῦν ἄπορον καὶ ἀδιερεύνητον γέγονεν τούκεῖ πέλαγος.

Πλάτων, Τίμαιος 25 a-d (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

συνέστη (οριστ. αορ. β' ρ. συνίσταμαι) = συγκροτήθηκε (πβ. ν.ε.: σύσταση, συστατικό)

κρατοῦσα (μτχ. ενεστ. ρ. κρατέω, κρατῶ) ἀπάσης τῆς νήσου = που εξουσίαζε ολόκληρο το νησί, κυριαρχούσε σε ολόκληρο το νησί (πβ. ν.ε.: κράτος, κράτηση)

συναθροισθεῖσα (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. συναθροίζομαι) εἰς ἓν = αφού συνενώθηκε (πβ. ν.ε.: συνάθροιση)

τόν τε παρ' ὑμῖν καὶ τόν παρ' ἡμῖν καὶ τόν ἐντός του στόματος πάντα τόπον = τον δικό σας και τον

δικό μας τόπο και όλη την περιοχή που βρίσκεται μέσα στο στόμιο (ενν. μέσα από τις Ηράκλειες στήλες, το σημερινό Γιβραλτάρ)

μιᾶ ποτέ ἐπεχείρησεν ὄρμηῖ δουλοῦσθαι (απαρ. ενεστ. δουλόομαι, δουλοῦμαι) = επιχείρησε κάποτε να υποδουλώσει με μια και μόνη επίθεση (πβ. ν.ε.: ορμητήριο)

διαφανῆς ἀρετῆ καὶ ῥώμῃ ἐγένετο = έγινε ξακουστή (πβ. ν.ε.: διαφάνεια, αδιαφανής) για τη γενναιότητα και το σθένος της (πβ. ν.ε.: ρωμαλέος)

πάντων προέστη (οριστ. αορ. β´ ρ. προΐσταμαι) **εὐψυχία καὶ τέχναις ὄσαι κατὰ πόλεμον** = ξεχώρισε απ' όλες (πβ. ν.ε.: προστάτης, προστασία) στη γενναιότητα και στις πολεμικές τέχνες

ἀφικομένη (μτχ. αορ. β´ ρ. ἀφικνέομαι, ἀφικνοῦμαι) ἐπὶ τοὺς ἔσχατους κινδύνους = αφού διέτρεξε (πβ. ν.ε.: ἀφιξη, ικανός, ικανότητα) τους ἔσχατους κινδύνους κρατήσασα τῶν ἐπιόντων(μτχ. ενεστ. ρ. ἐπέρχομαι) τροπαιὸν ἔστησε = αφού νίκησε τους ἐπιδρομείς / τους ἐπιτιθέμενους, ἔστησε μνημεῖο νίκης (πβ. ν.ε.: τροπαιούχος, τροπαιοφόρος) τοὺς δὲ μῆπω δεδουλωμένους (μτχ. παρακ. ρ. δουλόομαι, δουλοῦμαι) διεκώλυσε δουλωθῆναι = και παρεμπόδισε (πβ. ν.ε.: κώλυμα) την υποδούλωση ὅσων δεν εἶχαν ἀκόμη υποδουλωθεῖ ἀφθόνως = χωρίς υστεροβουλία, με μεγαλοψυχία

**ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ σεισμῶν
ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν
γενομένων = και αργότερα, αφού
ἐγιναν πολὺ δυνατοὶ (πβ. ν.ε.:
αἴσιος, ἀπαἴσιος) σεισμοὶ και
κατακλυσμοὶ**

**δῦσα (μτχ. αορ. β´ ρ. δῦομαι)
ἠφανίσθη (οριστ. παθ. αορ. α´ ρ.
αφανίζομαι) = βυθίστηκε (πβ. ν.ε.:
κατάδυση, ανάδυση) και
εξαφανίστηκε**

διὸ = γι' αὐτό

**ὄ/ἤ ἄπορος, τὸ ἄπορον =
αδιάβατος (πβ. ν.ε.: πόρος ἀπορία)**

**ὄ/ἤ ἀδιερεύνητος, τὸ ἀδιερεύνη-
τον = ανεξερεύνητος, αὐτός που
εἶναι δύσκολο να εξερευνηθεῖ**

τούκεῖ = τὸ ἐκεῖ (κράση)

Ερμηνευτικά σχόλια

τῆ Ἄτλαντίδι νήσῳ: Ο θρύλος για τη χαμένη Ατλαντίδα είναι γνωστός σε όλο τον κόσμο. Σύμφωνα με τον μύθο, επρόκειτο για ένα μεγάλο νησί με ανεπτυγμένο πολιτισμό ή για μια μεγάλη χώρα που καταποντίστηκε στη θάλασσα. Ο Πλάτων πραγματεύεται τον μύθο αυτό στους διάλογους *Κριτίας* και *Τίμαιος*.

κρατοῦσα μὲν ἀπάσης τῆς νήσου... καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ στόματος πάντα τόπον: Σύμφωνα με την εκδοχή που παρουσιάζει ο Πλάτων στον *Τίμαιο*, η Ατλαντίδα βρισκόταν έξω από τις Ηράκλειες στήλες (τον σημερινό πορθμό του Γιβραλτάρ). Ἦδη στην αρχαιότητα αμφισβητήθηκε η ύπαρξη της Ατλαντίδας, (βλ. Στράβ. 2.3.6). Μεταξύ άλλων την αμφισβητούσε και ο Αριστοτέλης.

Στη Σχολή των Αθηνών, έργο του Ραφαήλ, ο Πλάτων στέκεται δίπλα στον Αριστοτέλη κρατώντας τον Τίμαιο (1509-1510, Βατικανό)

Ερωτήσεις

- 1. Ποιες πληροφορίες αντλούμε από το κείμενο για τη δύναμη της Ατλαντίδας;**
- 2. Ποια ήταν, σύμφωνα με τη διήγηση, η συμβολή της Αθήνας στην αντιμετώπιση του συνασπισμού των βασιλέων της Ατλαντίδας, που υπήρξε μεγάλη απειλή για τους λαούς του ευρύτερου χώρου της Μεσογείου;**

3. Πώς καταστράφηκε η Ατλαντίδα σύμφωνα με το κείμενο;

4. Η Ατλαντίδα και ο μύθος της εξακολουθούν ακόμα και σήμερα να εξάπτουν το ενδιαφέρον και τη φαντασία. Σε τι οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η διαχρονική απήχηση μύθων και αφηγήσεων για άγνωστους ή χαμένους πολιτισμούς;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

κρατέω, κρατῶ [= 1. είμαι ισχυρός, έχω την εξουσία, 2. επικρατώ]

< κράτος [= (α.ε.) η ισχύς, η δύναμη, (ν.ε.) η χώρα]

θ. κρατ-, κρατεσ-

[στο κείμενο συναντήσατε τούς τύπους κρατοῦσα και κρατήσασα]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

κρατύνω [= 1. ενισχύω 2. κυβερνώ]
κρατερός [= ισχυρός]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

το κράτος [= (α.ε.) δύναμη]
ὁ κραταιός [= ισχυρός], ἡ κράτησις
(-η) [(α.ε.) ως β' συνθετικό]
τὸ κράτημα, κράτιστος
[= 1. ισχυρότατος, 2. άριστος]

Νέα Ελληνική

κρατούντες [= οι κυβερνώντες],
κρατικός, κρατητήριο, κρατίδιο,
κρατούμενος / κρατούμενο

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

θαλασσοκρατῶ, άριστοκρατοῦμαι
[= κυβερνώμαι από τους άριστους],

**δημοκρατοῦμαι, αὐτοκρατής [=
αυτός που κυβερνάει όπως θέλει],
Ξενοκράτης, Ἴσοκράτης,
Μενεκράτης**

Αρχαία / Νέα Ελληνική

**ἐπικρατῶ, ἡ ἐπικράτησις (-η),
ἐπικρατής, ἡ ἐπικράτεια
[= 1. κυριαρχία, 2. χώρα]
κατακρατῶ [= υποτάσσω κάποιον],
ἡ κατακράτησις (-η), ἀκρατής [=
ανίσχυρος], ἡ ἀκράτεια,
ἡ γυναικοκρατία, ἐγκρατής [= 1.
αυτός που έχει την εξουσία, 2.
αυτός που είναι κύριος του εαυτού
του], ἡ ἐγκράτεια, συγκρατῶ,
ἡ συγκράτησις (-η) ὁ αὐτοκράτωρ
[= ο κύριος του εαυτού του]
ὁ θαλασσοκράτωρ, ἡ ἀριστοκρα-
τία, ἀριστοκρατικός, ἡ δημοκρατία
δημοκρατικός**

ή τιμοκρατία [= (α.ε.) πολίτευμα όπου η συμμετοχή των πολιτών στην εξουσία ήταν ανάλογη της περιουσίας τους] τιμοκρατικός, Σωκράτης, Ίπποκράτης

Νέα Ελληνική

κρατικοποιώ [= κάνω μια επιχείρηση ή οργανισμό ιδιοκτησία του κράτους], κρατικοποίηση, αποκρατικοποίηση, ανδροκρατία γραφειοκράτης, γραφειοκρατία, γραφειοκρατικός, τεχνοκράτης, τεχνοκρατικός, αποικιοκράτης, αποικιοκρατικός, τρομοκρατώ τρομοκράτης, τρομοκρατικός Τουρκοκρατία, Ενετοκρατία

Ασκήσεις

1. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα τρία ουσιαστικά της α.ε. που προέρχονται από επίθετα.

2. Να συνδυάσετε το επίθετο «κρατικός» με τα παρακάτω ουσιαστικά και να χρησιμοποιήσετε τις φράσεις σε προτάσεις: υπάλληλος, υπηρεσία, φορέας, μηχανή.

3. Να γράψετε από τον Λεξιλογικό Πίνακα τις συνώνυμες ή αντώνυμες λέξεις της ν.ε. που ζητούνται:

Συνώνυμα

δημόσιος _____

φυλακή _____

κυριαρχώ _____

Αντώνυμα

ιδιωτικοποίηση _____

ανίσχυρος _____

4. Να αποδώσετε τη σημασία των παρακάτω φράσεων που περιέχουν το ρήμα «κρατώ».

α. Τον κρατούσα σε απόσταση, γιατί ήταν φορτικός.

β. Κράτησε χαρακτήρα και δεν απάντησε στην προσβολή που του έγινε.

γ. Δεν κρατώ ποτέ κακία σε κανέναν.

δ. Ο χορός στο πανηγύρι καλά κρατεί.

ε. Κράτησε τον λόγο του και ξαναγύρισε.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιθέτων

Επίθετα παράγονται:

1. από
ουσιαστικά

2. από
ρήματα

3. από
επιρρήματα

Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (α' μέρος)

**Καταλήξεις επιθέτων
τα οποία σημαίνουν:**

α) αυτόν που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό

-ιος (-αιος, -ειος, -οιος, -ώιος > -ῶος)

οὐραν-ιος < οὐρανός

ἀναγκ-αῖος < ἀνάγκη

τέλ-ειος < τέλος
παντ-οῖος < πᾶς
πατρ-ῶος < πατήρ
-κός (-ακός, -ικός, -υκός, -εικός)
Κορινθι-ακός < Κορίνθιος
φυσ-ικός < φύσις
άλ-υκός (= ἄλμυρός) < ἄλς
κεραμ-εικός < κεραμεύς

β) ὕλη ἢ (σπάνια) χρώμα

-οῦς (< -εος)
ἄργυρ-οῦς < ἄργυρος
-ινος
λίθ-ινος < λίθος

**γ) τον κατάλληλο για εκείνο που
δηλώνει η πρωτότυπη λέξη**

-(ι)μος
νόμ-ιμος < νόμος

Παρατήρηση.

Σε **-ειος** (και όχι σε **-ιος**) λήγουν κανονικά τα επίθετα που παράγονται από ονόματα **προσώπων ή ζώων**, π.χ. **κύκνειος** < **κύκνος**.

Ασκήσεις

1. Ποιες από τις παραπάνω καταλήξεις έχετε συναντήσει και στην παραγωγή επιθέτων της ν.ε.;
2. Να κατατάξετε τα παρακάτω επίθετα της α.ε. στην κατάλληλη στήλη ανάλογα με τη σημασία τους: οίκεϊος, πολιτικός, μητρῶος, τίμιος, πένθιμος, χρυσοῦς, σπουδαῖος, κόσμιος, σπονδειος, χρόνιος, τιμητικός, σιδηροῦς, ἄλλοῖος.

αυτός που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό	
ύλη ή χρώμα	
αυτός που είναι κατάλληλος για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη	

Γ. Γραμματική

Γ' κλίση ουσιαστικών

Οι τύποι Ἄτλαντίδι, δύναμις, βασιλέων, μερῶν, στόματος, πόλεως και πέλαγος, που συναντήσατε στο κείμενο της Ενότητας, ανήκουν σε ουσιαστικά της γ' κλίσης.

Στη γ' κλίση ανήκουν ουσιαστικά και των **τριών γενών**. Διακρίνονται στις εξής **κατηγορίες**:

α. Κατηγορίες ουσιαστικών γ' κλίσης

1. Με κριτήριο τον χαρακτήρα του θέματος

φωνηεντόληκτα
(χαρακτήρας φωνήεν)
πόλις, πόλεως

συμφωνόληκτα
(χαρακτήρας φωνήεν)

συμφωνόληκτα
(χαρακτήρας
φωνήεν)

αφωνόληκτα
(χαρακτήρας
άφωνο
σύμφωνο)

ημιφωνόληκτα
(χαρακτήρας
ημίφωνο
σύμφωνο)

ουρανικόληκτα
κόραξ,
κόρακος

ενρινόληκτα
"Ελλην
"Ελλη**νος**

χειλικόληκτα
φλέψ,
φλε**βός**

υγρόληκτα
ρήτωρ,
ρήτο**ρος**

οδοντικόληκτα
καῦμα,
καῦ**ματος**

σιγμόληκτα
βέλος, βέλους
(< βέ**λεσος**)

2. Με κριτήριο τον αριθμό των θεμάτων

μονόθεμα
(ένα θέμα σε όλες τις πτώσεις)
Ἕλληνα, Ἕλληνας

διπλόθεμα
(δύο θέματα κατά την κλίση)
πόλις, πόλεως

3. Με κριτήριο την κατάληξη

καταληκτικά
(ονομαστική ενικού σε -ς)
πόλις, πόλεως

ακατάληκτα
(ονομαστική ενικού σε -α, -η, -ι, -υ, -ω, -ν, -ρ)
καῦμα, καύματος

β. Οι καταλήξεις των ουσιαστικών γ' κλίσης

αρσενικά και θηλυκά		
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	-ς ή ___	-ες -
γεν.	-ος ή -ως	-ων
δοτ.	-ι	-σι(v)
αιτ.	-α ή -ν	-ας ή -ς
κλητ.	-ς ή ___	-ες

ουδέτερα		
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	___	-α
γεν.	-ος ή -ως	-ων
δοτ.	-ι	-σι(v)
αιτ.	___	-α
κλητ.	___	-α

γ. Καταληκτικά διπλόθεμα φωνηεντόληκτα σε -ΙΣ (γεν. -εως)

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε τα φωνηεντόληκτα ουσιαστικά **δύναμις** και **πόλις**. Τα ουσιαστικά αυτά παρουσιάζουν στη ν.ε. ονομαστική ενικού σε **-η** και γενική ενικού σε **-ης** (π.χ. η δύναμη, της δύναμης)· συχνά όμως χρησιμοποιείται και η γενική ενικού σε **-εως**, π.χ. Είναι θέμα ηθικής τάξεως / Σχέδιο πόλεως.

Τα ουσιαστικά αυτής της κατηγορίας χαρακτηρίζονται **διπλόθεμα**, γιατί παρουσιάζουν ένα θέμα σε **-ι** (στην ονομ., αιτ. και κλητ. ενικού) και ένα σε **-ε** (στη γεν. και δοτ. ενικού και σε όλο τον πληθυντικό), π.χ. ονομ. εν. **πρᾶξι-ς**, αιτ. εν. **πρᾶξι-ν**, δοτ. πληθ. **πράξε-σι**.

	ενικός αριθμός	
ονομ.	ή	δύναμις
γεν.	τής	δυνάμεως
δοτ.	τῆ	δυνάμει
αιτ.	τήν	δύναμιν
κλητ.	(ὦ)	δύναμι

	πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	αἱ	δυνάμεις
γεν.	τῶν	δυνάμεων
δοτ.	ταῖς	δυνάμεσι(ν)
αιτ.	τάς	δυνάμεις
κλητ.	(ὦ)	δυνάμεις

Παρατηρήσεις.

1. Στη γενική ενικού η κατάληξη είναι **-ως**. Τονίζονται στη γενική ενικού και πληθυντικού στην προπαραλήγουσα, μολονότι η λήγουσα είναι μακρά. Αυτό οφείλεται στο ότι

ο αρχικός τύπος γενικής ενικού είχε θέμα σε **-η-** (δυνάμης). Αργότερα με αντιμεταχώρηση* προέκυψε ο τύπος δυνάμεως. Αυτό δεν επηρέασε τον τονισμό της λέξης.

2. Η κλητική ενικού είναι ακατάληκτη.

3. Τα δίχρονα φωνήεντα στις καταλήξεις των ουσιαστικών της γ' κλίσης είναι βραχέα.

***Αντιμεταχώρηση** ονομάζεται η αμοιβαία αλλαγή ποσότητας / διάρκειας δύο διαδοχικών φωνηέντων, ενός μακρού και ενός βραχέος, π.χ. -ηο- > -εω-.

δ. Καταληκτικά μονόθεμα φωνηεντόληκτα σε -εύς (γεν. -έως)

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε έναν τύπο ουσιαστικού

αυτής της κατηγορίας, βασιλέων. Στη ν.ε. τα ουσιαστικά αυτά έχουν κατάληξη **-ας** και γενική ενικού σε **-α**. Ωστόσο, συχνά χρησιμοποιείται η γενική σε **-έως** (π.χ. ο γραφέας → του γραφέα / του γραφέως).

	ενικός αριθμός	
ονομ.	ὁ	ἵππεύς
γεν.	τοῦ	ἵππέως
δοτ.	τῷ	ἵππεϊ
αιτ.	τόν	ἵππέα
κλητ.	(ὦ)	ἵππεῦ

	πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	οἱ	ἵππεῖς (< ιππέες)
γεν.	τῶν	ἵππέων
δοτ.	τοῖς	ἵππεῦσι(v)
αιτ.	τούς	ἵππέας
κλητ.	(ὦ)	ἵππεῖς (< ιππέες)

↳ Παρατηρήσεις.

1. Το **-υ-** αποβάλλεται, όταν ακολουθεί φωνήεν στην κατάληξη.

2. Στη **δοτική ενικού** το **-ε-** του θέμα-τος συναιρείται με το **-ι** της κατάληξης σε **-ει**.

3. Η **κλητική ενικού** είναι **ακατάληκτη**.

ε. Ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα οδοντικόληκτα σε -α (γεν. -ατός)

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε το ουσιαστικό **τό στόμα**, που ανήκει σε αυτή την κατηγορία.

	ενικός αριθμός	
ονομ.	τό	σήμα
γεν.	τού	σήματος
δοτ.	τῷ	σήματι
αιτ.	τόν	σήμα
κλητ.	(ὦ)	σήμα

πληθυντικός αριθμός		
ονομ.	τὰ	σήματα
γεν.	τῶν	σημάτων
δοτ.	τοῖς	σήμασι (<σήματ-σι)
αιτ.	τὰ	σήματα
κλητ.	(ὦ)	σήματα

↪ Παρατήρηση

Η ονομαστική, αιτιατική και κλητική ενικού σχηματίζονται από το θέμα **χωρίς κατάληξη (σηματ-)**. Το **-τ-** αποβάλλεται, επειδή στην Ελληνική ληκτικά σύμφωνα είναι μόνο τα **-ν, -ρ, -ς**. Από την αποβολή αυτή εξηγείται η φαινομενική ύπαρξη δύο θεμάτων.

Γ2. Σύνταξη

Τα είδη των προτάσεων
ως προς τους όρους τους

Απλές

Έχουν μόνο τους βασικούς όρους.

Τίς δ' οὐκ ἀναθυμήσειεν;

(Υποκείμενο και ρήμα)

Σὺ Ἕλληνας εἶ. (Υποκείμενο, ρήμα και κατηγορούμενο)

Συνέμειξαν (= συγκρούστηκαν) οἱ Μακεδόνες τοῖς Πέρσας.

(Υποκείμενο, ρήμα και αντικείμενο)

Οὐ τοῦτο ἐρωτῶ σε. (Υποκείμενο, ρήμα και δύο διαφορετικά

αντικείμενα)

Ἀθηναῖοι στρατηγὸν εἵλοντο (= εξέλεξαν) Περικλέα. (Υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο και κατηγορούμενο)

Σύνθετες

Έχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα, που συνδέονται μεταξύ τους με σύνδεσμο ή χωρίζονται με κόμμα.

Κάστωρ και Πολυδεύκης άθανατοι έγένοντο. (Δύο υποκείμενα)

Σοφός και θεϊός ό άνήρ έστι. (Δύο κατηγορούμενα)

Λακεδαιμόνιοι τά τε μακρά τείχη και τόν Πειραιά κατέλαβον. (Δύο αντικείμενα)

Ελλειπτικές

Παραλείπεται κάποιος ή κάποιοι βασικοί όροι τους (ως ευκόλως εννοούμενοι).

Πολύ δ' άν έτι πλείω χάριν έχοι
(Παραλείπεται το υποκείμενο **Εύαγόρας**)

**Τούτων δ' αἴτιος ὁ φθόνος.
(Παραλείπεται το ρ. ἔστί)**

Επαυξημένες

Εκτός από τους κύριους ὀρους ἔχουν και προσδιορισμούς, δηλ. ὀρους που διευκρινίζουν και συμπληρώνουν τους κύριους ὀρους τους.

Εἴ τις δυνηθεῖη περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων και τῶν κινδύνων αὐτοῦ ἀξίως εἰπεῖν.

Οὕτω γάρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν.

Ἀσκήσεις

1. Να εντάξετε τα παρακάτω ουσιαστικά σε κατηγορίες ουσιαστικῶν της γ' κλίσης και στη συνέχεια να τα κλίνετε: τὸ σῶμα, ἡ φράσις, ὁ βασιλεὺς, ἡ ἀκρόπολις.

2. Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται στην παρένθεση:

ἡ θλίψις _____ (γεν. εν.),
το καῦμα _____ (δοτ. εν.),
ἡ σύνεσις _____ (δοτ. εν.),
ὁ πορθμεύς _____
_____ (αιτ. πληθ.),
ἡ κτήσις _____ (αιτ. πληθ.),
ἡ πράξις _____
_____ (δοτ. πληθ.),
ἡ φρόνησις _____
_____ (κλητ. εν.),
ὁ χαλκεύς _____ (γεν. εν.),
ἡ πόλις _____ (αιτ. εν.),
ὁ γονεύς _____ (γεν. εν.),
ἡ τύψις _____ (δοτ. πληθ.),
το χάσμα _____ (δοτ. πληθ.).

3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τοῦ δώματος	→	_____
(ῶ) γραφεῖς	→	_____
τάς δύσεις	→	_____
ταῖς ἀκροπόλεσι	→	_____
τῇ φύσει	→	_____
τοῦ φάσματος	→	_____
τάς τάξεις	→	_____
ταῖς λύσεσι	→	_____
τοῖς ἱερεῦσι	→	_____
τόν ἱερέα	→	_____
τῶν πραγμάτων	→	_____
(ῶ) ῥήσεις	→	_____
τήν ὄπλισιν	→	_____
τῷ ἰδρύματι	→	_____
τῶν φραγμάτων	→	_____
(ῶ) φύσι	→	_____
τῷ βαφεῖ	→	_____
τῷ κλάσματι	→	_____

4. α. Να μεταγράψετε τις παρακάτω λόγιες φράσεις της ν.ε.

σύμφωνα με την ορθογραφία της α.ε. β. Να εντοπίσετε τα τριτόκλιτα ουσιαστικά και να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού, γ. Στη συνέχεια να σχηματίσετε με αυτές τις φράσεις προτάσεις της ν.ε.: έχω υπ' όψιν, εν εξελίξει, κοινή συναινέσει.

5. Να μεταφέρετε τις παρακάτω προτάσεις στον άλλο αριθμό:

α. Ἐν ταῖς νήσοις ταύταις θαυμασταὶ δυνάμεις πόλεων βαρβάρων ἦσαν.

β. Μεγίστων ἐπαίνων ἀξίαν νομίζω εἶναι τὴν πόλιν.

6. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως προς τους όρους τους:

α. Ἡμεῖς φυλάττομεν τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους.

β. Οἱ ἀγαθοὶ σώζονται.

γ. Μηδὲν ἄγαν.

δ. Σοφὸν τὸ σαφές.

ε. Λακεδαιμόνιοι ἐποιοῦντο εἰρήνην.

στ. Λύσανδρος τὰς τε ναῦς (= τα πλοία) καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τᾶλλα πάντα εἰς Λάμψακον ἀπήγαγεν (= οδήγησε, μετέφερε).

7. Να εξετάσετε αν ο χαρακτηρι-
σμός των προτάσεων είναι σωστός
(Σ) ή λανθασμένος (Λ) και να
δικαιολογήσετε την απάντησή σας:

α. Οὔποτε ὁ ἐχθρὸς φίλος ἐστίν:
σύνθετη πρόταση

β. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὤχετο (=
αναχώρησε, ἔφυγε): **επαυξημένη**
πρόταση

γ. Πολιτεία τροφή ἀνθρώπων
ἐστὶ: σύνθετη πρόταση

**δ. Θηραμένης ἤρέθη (= εκλέχθηκε)
πρεσβευτής εἰς Λακεδαίμονα:**

ελλειπτική πρόταση

ε. Αἱ κατηγορίαι ἐγίνοντο πολλαί:
επαυξημένη πρόταση

**στ. Ἀθηναῖοι ἐπεΐθοντο τοῖς
ἄρχουσι και τοῖς νόμοις: απλή
πρόταση**

**Διὰ τήν τῶν χρημάτων κτήσιν
πάντες οἱ πόλεμοι γίνονται**

Πλάτων, *Φαίδων* 66c

**Όλοι οι πόλεμοι γίνονται για την
απόκτηση αγαθών.**

Ενότητα 13

Παράδειγμα στενής φιλίας υπήρξε και εκείνη που συνέδεε τον Θησέα με τον βασιλιά των Λαπιθών Πειρίθου. Στην εικόνα ο Θησέας απάγει τη βασίλισσα των Αμαζόνων, ενώ ο Πειρίθους φυλάει τα νώτα τους (500-490 π.Χ., Μουσείο Λούβρου).

Δάμων και Φιντίας

Α. Κείμενο Ο Διόδωρος ο Σικελιώτης (1ος αι. π.Χ.) στο έργο του *Βιβλιοθήκη* που αριθμούσε σαράντα βιβλία, αλλά δε σώζεται ολόκληρο, συνδυάζει πολλές και ποικίλες πηγές, για να παρουσιάσει παράλληλα την ελληνική και τη ρωμαϊκή ιστορία. Απευθύνεται στο ευρύτερο κοινό, γι' αυτό και περιλαμβάνει στο έργο του υλικό ανεκδοτολογικού χαρακτήρα, που δε στηρίζεται απαραίτητα σε ιστορικές μαρτυρίες. Το περιστατικό με τον Δάμωνα και τον Φιντία που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικό του υλικού που περιέχει η *Βιβλιοθήκη*.

Διονυσίου τυραννοῦντος Φιντίας
τις Πυθαγόρειος ἐπιβεβουλευκῶς
τῷ τυράννῳ, μέλλων δὲ τῆς

τιμωρίας τυγχάνειν, ἤτήσατο παρὰ τοῦ Διονυσίου χρόνον εἰς τὸ πρότερον ἃ βούλεται διοικῆσαι δώσειν δ' ἔφησεν ἐγγυητὴν τῶν φίλων ἓνα. Τοῦ δὲ δυνάστου θαυμάσαντος, εἰ τοιοῦτός ἐστι φίλος ὃς ἑαυτὸν εἰς τὴν εἰρκτὴν ἄντ' ἐκείνου παραδώσει, προεκαλέσατό τινα τῶν γνωρίμων ὁ Φιντίας, Δάμωνα ὄνομα, Πυθαγόρειον φιλόσοφον, ὃς ἔγγυος εὐθύς ἐγενήθη. Τινὲς μὲν οὖν ἐπήνουν τὴν ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τοὺς φίλους εὐνοίας, τινὲς δὲ τοῦ ἐγγύου προπέτειαν καὶ μανίαν κατεγίνωσκον. Πρὸς δὲ τὴν τεταγμένην ὥραν ἅπας ὁ δῆμος συνέδραμεν, караδοκῶν εἰ φυλάξει τὴν πίστιν Φιντίας. Ἦδη δὲ τῆς ὥρας συγκλειούσης Φιντίας ἀνελπίστως ἐπὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ

χρόνου ῥοπῆς δρομαῖος ἦλθε.
Θαυμάσας οὖν ὁ Διονύσιος
ἀπέλυσεν τῆς τιμωρίας τὸν
ἐγκαλούμενον καὶ παρεκάλεσε
τοὺς ἄνδρας τρίτον ἑαυτὸν εἰς τὴν
φιλίαν προσλαβέσθαι.

Διόδωρος Σικελιώτης, *Βιβλιοθήκη*
10.4.3-6 (διασκευή)

*Ο Ηρακλῆς και ο πιστός σύντροφός
του Ιόλαος επάνω
σε τέθριππο ἄρμα
(520-510 π.Χ.
Εθνικό Αρχαιολογικό
Μουσείο)*

Γλωσσικά σχόλια

**Διονυσίου τυραννοῦντος (μτχ.
ενεστ. ρ. τυραννέω, τυραννῶ) =
ὅταν ασκούσε την εξουσία (ήταν
τύραννος) ο Διονύσιος**

ἐπιβεβουλευκῶς (μτχ. παρακ. ρ. ἐπιβουλεύω) τῷ τυράννῳ μέλλων τῆς τιμωρίας τυγχάνειν = που είχε συνωμοτήσει εναντίον του άρχοντα και επρόκειτο να τιμωρηθεί

ἤτήσατο (οριστ. αορ. ρ. αἰτέομαι, αἰτοῦμαι) = ζήτησε (πβ. ν.ε.: αίτηση, αίτημα, απαραίτητος)

εἰς τὸ πρότερον ἅ βούλεται διοικῆσαι (απαρ. αορ. ρ. διοικέω, διοικῶ) = για να τακτοποιήσει προηγουμένως τις υποθέσεις του

ἔφησεν (οριστ.αορ. ρ. φημί) = είπε (πβ. ν.ε.: αφασία, αντιφατικός, καταφατικός)

τοῦ δέ δυνάστου θαυμάσαντος (μτχ. αορ. ρ. θαυμάζω) = κι επειδή ο άρχοντας απόρησε

εἰ τοιοῦτός ἐστι φίλος ὅς ἑαυτόν εἰς τήν εἴρκτην ἄντ' ἐκείνου

παραδώσει = αν υπάρχει τέτοιος φίλος που θα δεχτεί να φυλακιστεί (πβ. ν.ε.: κάθειρξη) αντί για κείνον προεκαλέσατο (οριστ. αορ. ρ. προκαλέομαι, προκαλοῦμαι) = προσκάλεσε

ὅς ἔγγυος ἐγενήθη (οριστ. παθ. αορ. α' ρ. γίγνομαι) = ο οποίος μπήκε εγγυητής

ἐπήνουν τὴν ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τοὺς φίλους εὐνοίας (οριστ. παρατ. ρ. ἐπαινέω, ἐπαινῶ) = επαινούσαν την υπερβολή της αγάπης προς τους φίλους

τοῦ ἔγγυου προπέτειαν καὶ μανίαν κατεγί(γ)νωσκον = καταλόγιζαν επιπολαιότητα και παραφροσύνη στον εγγυητή (πβ. ν.ε.: εγγύηση, εχέγγυο, φερέγγυος)

ἡ τεταγμένη ὥρα = η καθορισμένη ὥρα

ἄπας ὁ δῆμος συνέδραμεν (οριστ. αορ. β´ ρ. συντρέχω) = ὅλος ο λαός συγκεντρώθηκε (πβ. ν.ε.: συνδρομή, συνδρομητικός)

καραδοκῶν (μτχ. ενεστ. ρ. καρδοκῆω, καρδοκῶ) = περιμένοντας με αγωνία

φυλάττω τὴν πίστιν (τεχνικός νομικός ὅρος) = τηρῶ την υπόσχεσή μου

ἤδη δὲ τῆς ὥρας συγκλειούσης = και ὅταν πια πλησίαζε η ὥρα

ἐπὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ χρόνου ῥοπῆς = στο ἐσχατο γύρισμα του χρόνου, την τελευταία στιγμή

ἔρχομαι δρομαῖος = ἔρχομαι τρέχοντας

ἀπέλυσεν τῆς τιμωρίας τὸν ἐγκαλούμενον (μτχ. ενεστ. ρ. ἐγκαλέομαι, ἐγκαλοῦμαι) = ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν τιμωρία τὸν κατηγορούμενο (πβ. ν.ε.: ἐγκλημα, εγκληματικός)

τρίτον ἑαυτὸν εἰς τὴν φιλίαν προσλαβέσθαι(απαρ. αορ. β´ ρ. προσλαμβάνομαι) = να τὸν δεχτοῦν ὡς φίλο τους.

Ερμηνευτικά σχόλια

Διονυσίου τυραννοῦντος:

Πρόκειται για τὸν τύραννο τῶν Συρακουσῶν Διονύσιο τὸν Πρεσβύτερο (430-367 π.Χ.) ἢ τὸν Νεότερο (γεννήθηκε γύρω στο 397 π.Χ.), καθὼς ὁ ἀκριβὴς χρονικὸς προσδιορισμὸς τοῦ περιστατικοῦ εἶναι ἀδύνατος.

Φιντίας τις Πυθαγόρειος:
Φιλόσοφος από τις Συρακούσες, οπαδός του Πυθαγόρα. Ο Πυθαγόρας από τη Σάμο (περ. 569-475 π.Χ.) υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους μαθηματικούς της αρχαιότητας. Πίστευε ότι οι αριθμοί είναι η αρχή των όντων, πως μόνο ό,τι προσδιορίζεται αριθμητικά είναι υπαρκτό· θεωρούσε επίσης ότι η αρμονία που επικρατεί στο σύμπαν είναι η ίδια αρμονία που διέπει τις σχέσεις των αριθμών. Η διδασκαλία του συνδύαζε την επιστήμη με τη θρησκεία και περιείχε μυστικιστικά στοιχεία. Καθώς δεν έχουν σωθεί γραπτά του, ήδη από την αρχαιότητα είχε αναπτυχθεί έντονη μυθολογία γύρω από το πρόσωπό του.

Δάμων: Πυθαγόρειος φιλόσοφος του 4ου αι. π.Χ. από τις Συρακούσες. Η ιστορία των δύο φίλων, που

παραδίδεται σε πολλές παραλλαγές, δεν είναι βέβαιο ότι απηχεί την ιστορική πραγματικότητα. Είναι μάλλον ανεκδοτολογικού χαρακτήρα, οπωσδήποτε όμως αντανακλά τον στενό δεσμό που συνέδεε τους πυθαγορείους μεταξύ τους.

Ερωτήσεις

1. Για ποιον λόγο είχε καταδικαστεί ο Φιντίας από τον Διονύσιο των Συρακουσών;
2. Ποια χάρη ζήτησε ο Φιντίας πριν από την εκτέλεση της ποινής του; Ποια εγγύηση έδωσε για την επιστροφή του;
3. Πώς αντέδρασε η κοινή γνώμη στην προσφορά του Δάμωνα;
4. Ποια ήταν η αντίδραση του Διονυσίου, όταν διαπίστωσε τη συγκινητική φιλία που συνέδεε

τον Δάμωνα με τον Φιντία και τη συναίσθηση καθήκοντος που διέκρινε τους πυθαγορείους; Γνωρίζετε άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα πιστών φίλων;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ὁ τύραννος [= ο απόλυτος άρχων στο πολίτευμα της τυραννίδας]

θ. τυρραν-

[στο κείμενο συναντήσατε τούς τύπους τυραννοῦντος και τυράννω]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

τυραννεύω, τυραννίζω

Αρχαία / Νέα Ελληνική

τυραννῶ, τυραννία, ἡ τυραννίς (-ίδα), τυραννικός

Νέα Ελληνική

τυραννίσκος [= ο μικρής αξίας τύραννος], τυράννισμα

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

τυραννοκτονῶ, τυραννοποιός, ἀτυράννευτος, μισοτύραννος, φιλοτύραννος, κατατυραννῶ

Αρχαία / Νέα Ελληνική

τυραννοκόνος, ἡ τυραννοκτονία

Νέα Ελληνική

ο τυραννόσαυρος [= είδος σαρκοβόρου δεινοσαύρου]

Ασκήσεις

1. Να συνδυάσετε το επίθετο «τυραννικός» με τα ουσιαστικά «εξουσία» και «συμπεριφορά»

και να γράψετε στη ν.ε. μία πρόταση με τις φράσεις που προκύπτουν.

2. Να βρείτε από τον Λεξιλογικό Πίνακα συνώνυμα των λέξεων: δικτάτορας – καταπιεστικός και ταλαιπωρία – μαρτύριο.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιθέτων

**Παραγωγή επιθέτων
από ουσιαστικά (β' μέρος)**

**Καταλήξεις επιθέτων
που σημαίνουν:**

**α. πλησμονή, δηλ. αφθονία
κάποιου πράγματος**

**-εις τολμήεις (γεν. -εντος)
 < τόλμη**

-όεις άστερόεις < άστήρ

- (ει)νός	σκοτεινός < σκότος
- λός	φειδωλός < φειδώ
- (η)λός	άπατηλός < άπάτη
- (α)λέος	ρώμαλέος < ρώμη
- ρός (-αρός,	λιπαρός < λίπος,
-ερός,	δροσερός < δρόσος
-ηρός,	
-υρός)	
- ώδης	μανιώδης < μανία

β. χρόνο ή μέτρο

- (ι)αῖος	μηνιαῖος < μήνη (= σελήνη)
- ήσιος	ήμερήσιος < ήμέρα
- ινός	έαρινός < έαρ

Ασκήσεις

1. Από τα παρακάτω ουσιαστικά να σχηματίσετε επίθετα που δηλώνουν πλησμονή, χρόνο ή μέτρο:

όδύνη	>	_____
τύχη	>	_____
θέρος	>	_____
φλόξ (γεν. φλογός)	>	_____
έτος	>	_____
φθόνος	>	_____

2. Στον πίνακα της επόμενης σελίδας να αντιστοιχίσετε τα επίθετα (στήλη Α΄) με τις έννοιες που αυτά δηλώνουν (στήλη Β΄). Στη συνέχεια να γράψετε από ποια ουσιαστικά της α.ε. παράγονται:

Γ1. Γραμματική

Απαρέμφατα και μετοχές ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Εκτός από τις εγκλίσεις, το ρήμα σχηματίζει δύο **ονοματικούς τύπους**, το **απαρέμφατο** και τη **μετοχή**.

α. Το απαρέμφατο

Το απαρέμφατο λέγεται έτσι, γιατί η κατάληξη του **δε δηλώνει συγκεκριμένο πρόσωπο του λόγου** (στερητικό **ἀ-** + παρεμφαίνω). Είναι άκλιτος ρηματικός τύπος που, όταν είναι έναρθρο, ισοδυναμεί με αφηρημένο ουσιαστικό (βλ. παρακάτω στη Σύνταξη).

• Καταλήξεις απαρεμφάτων βαρύτο-
νων ρημάτων στην ενεργητική φωνή

	ενεστώτας	μέλλοντας
φωνηε- ντόληκτα	-ΕΙΝ τοξεύειν	-σειν τοξεύσειν
ουρανι- κόληκτα	-ΕΙΝ πράττειν	-ξειν πράξειν
χειλικό- ληκτα	-ΕΙΝ γράφειν	-ψειν γράψειν
οδοντι- κόληκτα	-ΕΙΝ πείθειν	-σειν πείσειν
	αόριστος	παρακείμενος
φωνηε- ντόληκτα	-σαι τοξεύσαι	-κέναι τετοξευκέναι
ουρανι- κόληκτα	-ξαι πράξαι	-χέναι πεπραχέναι
χειλικό- ληκτα	-ψαι γράψαι	-φέναι γεγραφέναι
οδοντι- κόληκτα	-σαι πείσαι	-κέναι πεπεικέναι

↪ Παρατηρήσεις.

1. Το απαρέμφατο του **αορίστου** **δεν παίρνει αύξηση** (όπως και οι εγκλίσεις του ίδιου χρόνου πλην της οριστικής).
2. Το απαρέμφατο του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό**, π.χ. **βε-βουλευκέναι**, **τε-θαυμακέναι**, **έ-σκευακέναι**.
3. Το απαρέμφατο ενεστώτα του ρ. **εἶμι** είναι: **εἶναι**

β. Η μετοχή

Η μετοχή είναι ρηματικό επίθετο που παρουσιάζει **τρία γένη** και αντίστοιχα **τρεις καταλήξεις** (τριγενές και τρικατάληκτο).

- Καταλήξεις μετοχών βαρύτονων ρημάτων στην ενεργητική φωνή

φωνηεντόληκτα	
ενεστώτας	μέλλοντας
-ων, -ουσα, -ον ὁ τοξεύ-ων, ἡ τοξεύ-ουσα τὸ τοξεῦ-ον	-σων, -σουσα, -σον ὁ τοξεύ-σων ἡ τοξεύ-σουσα τὸ τοξεῦ-σον
αόριστος	παρακείμενος
-σας, -σασα, -σαν ὁ τοξεύ-σας ἡ τοξεύ-σασα τὸ τοξεῦ-σαν	-κώς, -κυῖα, -κός ὁ τετοξευ-κώς ἡ τετοξευ-κυῖα τὸ τετοξευ-κός

ουρανικόληκτα

ενεστῶτας	μέλλοντας
-ων, -ουσα, -ον ὁ πράττων ἡ πράττουσα τὸ πράττον	-ξων, -ξουσα, -ξον ὁ πράξων ἡ πράξουσα τὸ πράξον

ἀόριστος	παρακείμενος
-ξας, -ξασα, -ξαν ὁ πράξας ἡ πράξασα τὸ πράξαν	-χῶς, -χυῖα, -χός ὁ πεπραχῶς ἡ πεπραχυῖα τὸ πεπραχός

χειλικόληκτα

ενεστῶτας	μέλλοντας
-ων, -ουσα, -ον ὁ γράφων ἡ γράφουσα τὸ γράφον	-ψων, -ψουσα, -ψον ὁ γράψων ἡ γράψουσα τὸ γράψον

χειλικόληκτα

αόριστος	παρακείμενος
-ψας, -ψασα, -ψαν ὁ γράψας ἡ γράψασα τὸ γράψαν	-φως, -φυῖα, - φός ὁ γεγραφώς ἡ γεγραφυῖα τὸ γεγραφός

οδοντικόληκτα

ενεστώτας	μέλλοντας
-ων, -ουσα, -ον ὁ πείθων ἡ πείθουσα τὸ πείθον	-σων, -σουσα, -σον ὁ πείσων ἡ πείσουσα τὸ πείσον

αόριστος	παρακείμενος
-σας, -σασα, -σαν ὁ πείσας ἡ πείσασα τὸ πείσαν	-κώς, -κυῖα, -κός ὁ πεπεικώς ἡ πεπεικυῖα τὸ πεπεικός

Παρατηρήσεις.

1. Η μετοχή του αορίστου **δεν παίρνει αύξηση.**
2. Η μετοχή του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό**, π.χ. **ὁ ἔσκευακῶς, ἢ ἔσκευ-ακυῖα, το ἔσκευακός.**
3. Η μετοχή ενεστώτα του ρ. εἰμί είναι: **ὄν, οὔσα, ὄν.**
4. Το **αρσενικό** και **ουδέτερο** γένος των μετοχών όλων των χρόνων της ενεργητικής φωνής κλίνονται σύμφωνα με τη **γ' κλίση**, ενώ το **θηλυκό** σύμφωνα με τα θηλυκά σε **-α** της **α' κλίσης**.

Γ2. Σύνταξη

1. Το απαρέμφατο

Η ονοματική φύση του απαρεμ-
φάτου φαίνεται από το ότι μπορεί
να έχει άρθρο (ουδετέρου γένους,
ενικού αριθμού) σε όλες τις πτώσεις,
π.χ. τὸ πράττειν, τοῦ πράττειν.

Λέγεται τότε **ἐναρθρο απαρέμφατο**
και παρουσιάζει τις συντακτικές
χρήσεις ενός ουσιαστικού (δέχεται
ἀρνηση μὴ), π.χ. Τὸ λακωνίζειν
ἐστὶ φιλοσοφεῖν (το ἐναρθρο
απαρέμφατο τὸ λακωνίζειν εἶναι
υποκείμενο του ρήματος ἐστὶ).

Το **ἀναρθρο απαρέμφατο** (ειδικό
και τελικό) εἶναι πιο συχνό και έχει
πολλές συντακτικές χρήσεις, οι
κυριότερες από τις οποίες εἶναι:
αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα

και **υποκείμενο** σε απρόσωπα
ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις.

άναρθρο απαρέμφατο

Είδος

Α΄ Ειδικό:

- μεταφράζεται με τις λέξεις «ότι», «πως»,
- εξαρτάται από ρήματα που σημαίνουν «λέω», «νομίζω», «γνωρίζω», «αντιλαμβάνομαι» κ.ά.,
- δέχεται άρνηση ού:
Ἐκείνους λύειν φημί τήν εἰρήνην

Β΄ Τελικό:

- μεταφράζεται με τη λέξη «να»,
- εξαρτάται από ρήματα που σημαίνουν «θέλω», «μπορώ», «προτρέπω», «απαγορεύω» κ.ά.,
- δέχεται άρνηση μή:
Τάς συνθήκας λύειν ἐπιχειροῦσιν.

άναρθρο απαρέμφατο

Βασικές συντακτικές χρήσεις

- **Αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα**, δηλ. ρήματα που κλίνονται σε όλα τα πρόσωπα και έχουν ως υποκείμενο κάποιο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

Ἔφησε δώσειν ἔγγυητήν ἕνα τῶν φίλων.

- **Υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα**, δηλ. ρήματα που απαντούν μόνο στο γ' εν. πρόσωπο και δεν έχουν ως υποκείμενο κάποιο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. Είναι παρόμοια με τα ν.ε. «πρέπει», «λέγεται», «ενδέχεται» κ.ά. συνηθέστερα στην α.ε. είναι τα **δειῖ, χρή (= πρέπει), προσήκει (= αρμόζει)**. Την ίδια συντακτική θέση παίρνει το απαρέμφατο και με **απρόσωπες εκφράσεις**, δηλ. φράσεις που αποτελούνται από ένα επίθετο

ή ένα επίρρημα και το γ' ενικό πρόσωπο των ρημάτων εἶμι και ἔχω, π.χ. δίκαιόν ἐστι (= εἶναι δίκαιο / εἶναι σωστό), καλόν ἐστι (= εἶναι όμορφο / εἶναι καλό), καλῶς ἔχει (= καλόν ἐστι):

Προσῆκει ὑμῖν τοὺς προγόνους μιμεῖσθαι.

Δίκαιον ἐστὶν ὑπὲρ μεγάλων ἐγκλημάτων δεινὰς ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας.

2. Η μετοχή

Οι μετοχές, ανάλογα με τη συντακτική τους λειτουργία, διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: **επιθετικές**, **κατηγορηματικές**, **επιρρηματικές**.

Επιθετική

- Μεταφράζεται ως αναφορική πρόταση με τις λέξεις «που», «ο

οποίος». Συνήθως είναι έναρθρη.

- Συντακτικά καταλαμβάνει θέσεις ουσιαστικών και επιθέτων.

Ὁ φεύγων πόνους φεύγει τιμᾶς
(= αυτός που αποφεύγει τους κόπους αποφεύγει και τις τιμές).

Κατηγορηματική

- Μεταφράζεται με τις λέξεις **«να»**, **«ότι»** και (σπανιότερα, όταν εξαρτάται από ρήμα ψυχικού πάθους) **«που»**.

- Εξαρτάται συνήθως από ρ. συνδετικά, γνωστικά, αισθητικά, έναρξης, λήξης, ψυχικού πάθους.

Ἐμοὶ χαρίζου ἀποκρινόμενος
(= Κάνε μου τη χάρη να μου απαντήσεις).

Επιρρηματική

Λειτουργεί ως **επίρρημα**. Μπορεί να είναι:

- **τροπική** [μτφρ. με ν.ε. μετοχή (-ντας), «με το να»]

Ἦλθεν ἔχων (= ἔχοντας) ὀλίγας ναῦς.

- **χρονική** (μτφρ. «όταν», «αφού», «ενώ»)

Οὗτος τοσαῦτα εἰπὼν (= αφού εἶπε) ἀπῆλθεν.

- **αιτιολογική** (μτφρ. «επειδή», «αφού», «εφόσον»)

Κινδυνεύσαντες (= επειδή κινδύνευσαν) ἠττηθῆναι ἀπεχώρησαν.

- **τελική** (μτφρ. «για να», δηλώνει σκοπό και βρίσκεται σε χρόνο μέλλοντα)

Τοῦτο λέξων (= για να πω) ἔρχομαι.

- **υποθετική** (μτφρ. «αν»)

Ταῦτα ποιοῦντες (= αν κάνετε) τὰ δίκαια ψηφιεῖσθε.

- **εναντιωματική** (μτφρ. «αν και», «μολονότι»)

**Όλιγοι ὄντες (= αν και ήταν)
ἐνίκησαν.**

Ασκήσεις

- 1.** Να εντοπίσετε τα απαρέμφατα ε.φ. του κειμένου της Ενότητας και να αναγνωρίσετε τον χρόνο και το είδος τους.
- 2.** Να σχηματίσετε τα απαρέμφατα και τις μετοχές (και στα τρία γένη) όλων των χρόνων των παρακάτω ρημάτων: ἐπιβουλεύω, φυλάττω, θαυμάζω.
- 3.** Να κλίνετε το θηλυκό γένος της μετοχής ενεστώτα του ρ. ἐπιβουλεύω, της μετοχής μέλλοντα του ρ. φυλάττω και της μετοχής αορίστου του ρ. θαυμάζω.

- 4.** Να εντοπίσετε τις μετοχές στις παρακάτω φράσεις και να προσδιορίσετε το είδος τους :
- α.** Ταῦτα πράξας ἐκείνου
εὐδαίμονας ποιήσεις.
 - β.** Ἡ ὁδὸς ἢ ἄγουσα πρὸς ἀρετὴν
μακρὰ ἐστὶ.
 - γ.** Ἐγὼ πειράσομαί σε διδάσκειν τι
ἀληθῆ λέγω, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς
ὀψεως.
 - δ.** Χαίρουσι περὶ τῶν ἄλλων κακῶς
λέγοντες.
 - ε.** Τριήρεις ἐξέπεμπον ὡς γῆς και
θαλάττης ἄρξοντες.

- 5.** Να εντοπίσετε τα απαρέμφρατα στις παρακάτω φράσεις, να προσδιορίσετε το είδος τους και να τα μεταφέρετε στους άλλους χρόνους:
- α.** Τὸ μὲν πῦρ οἱ ἄνθρωποι ῥαδίως
καθορῶσιν (= κοιτάζουν), εἰς δὲ

**τόν ἥλιον οὐ δύνανται
ἀντιβλέπειν.**

**β. Κίμων ἠνάγκασε τόν βασιλέα
συνάψαι μάχην.**

**γ. Οὗτος οἶεται (= νομίζει) δίκαια
πράττειν.**

**δ. Ἀπό Κνίδου μέχρι Σινώπης
Ἕλληνες τήν Ἀσίαν παροικοῦσιν,
οὓς (= τους οποίους) οὐ δεῖ
πεῖθιν, ἀλλά μή κωλύειν (= να μην
εμποδίζουμε) τοῦ πολέμου.**

**ε. Σωκράτης βούλεται (= θέλει)
διδάσκειν τούς συνόντας (= στους
μαθητές του) τήν ἀρετήν.**

6. Συμπληρώνοντας τα ζητούμενα
στα τετραγωνίδια θα σχηματίσετε
στην ἐγχρωμη στήλη μια λέξη που
σημαίνει στην α.ε. τη «φυλακή»

α. απαρ. μέλλ. ρ. λύω

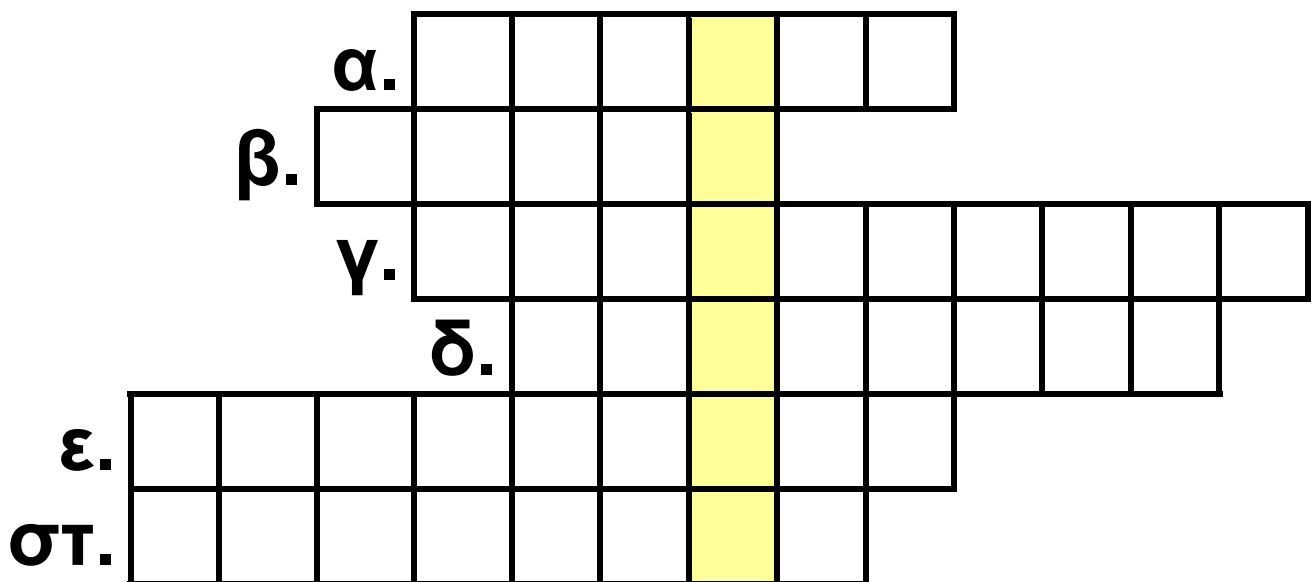
β. απαρ. αορ. ρ. ῥάπτω

γ. απαρ. παρακ. ρ. πράττω

δ. ονομ. εν. θηλ. μτχ. παρακ. ρ.
κόπτω

ε. γεν. εν. αρσ. μτχ. ενεστ. ρ. ῥίπτω

στ. γεν. εν. θηλ. μτχ. ρ. πείθω

7. Να εντοπίσετε στο παρακάτω κείμενο τις μετοχές και τα απαρέμφατα ε.φ. και να αναγνωρίσετε το είδος τους.

Τὸ δὲ γεννηθὲν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας τρέφειν, ἀλλ' ἔφερε

**λαβῶν εἰς τόπον τινά λέσχην
καλούμενον, ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν
φυλετῶν οἱ πρεσβύτατοι (= οἱ
γεροντότεροι ἀπό τούς ἀρχηγούς
των φυλών) καταμαθόντες (= ἀφού
εξέταζαν) τὸ παιδᾶριον, εἰ μὲν
εὕπαγες εἴη (= ἂν ἦταν ἀρτιμελές)
καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον.**

Πλούταρχος, *Λυκοῦργος* 16.1

**Πρὸς δὲ τὸν φίλον ἔχειν ὡσπερ
πρὸς αὐτὸν
(ἔστι γὰρ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός)
Ἀριστοτέλης,
Ἠθικά Νικομάχεια 1166a 31
Στον φίλο να συμπεριφέρεσαι
ὅπως στον εαυτό σου
(γιατί ο φίλος εἶναι
ένας ἄλλος σου εαυτός).**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ 10 6

Ο Σωκράτης για τη φιλία

Ξενοφών, *Άπομνημονεύματα*

2.4.1-7 (διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας:

κτάομαι, κτῶμαι

B2. Ετυμολογικά:

Επαναληπτικές ασκήσεις

Γ. Γραμματική:

Επαναληπτικές ασκήσεις

ΕΝΟΤΗΤΑ 11 33

Η λύση του γόρδιου δεσμού

Άρριανός, *Άλεξάνδρου Ανάβασις*

5.19.4-6 (διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἡ πόλις

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων (β' μέρος): παραγωγή ρημάτων από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα

Γ. Σύνταξη: Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης: υποκείμενο και κατηγορημα

ΕΝΟΤΗΤΑ 12 66

Αθήνα και Ατλαντίδα Πλάτων,

Τίμαιος 25 a-d (διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας:

κρατέω, κρατῶ

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (α' μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν αυτόν που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό, ύλη ή (σπάνια) χρώμα, τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη

Γ1. Γραμματική: Γ΄ κλίση ουσιαστικών: α. καταληκτικά διπλόθεμα φωνηεντόληκτα σε -ις (γεν. -εως) β. καταληκτικά μονόθεμα φωνηεντόληκτα σε -εύς (γεν. -εως) – ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα οδοντικόληκτα σε -α (γεν. -ατος)

Γ2. Σύνταξη: Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους: απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες

ΕΝΟΤΗΤΑ 13 103

Δάμων και Φιντίας (*Βιβλιοθήκη* 10.4.3-6 (διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας:

ὁ τύραννος

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων (β΄ μέρος): επίθετα τα

**οποία σημαίνουν πλησμονή,
χρόνο ή μέτρο**

**Γ1. Γραμματική: Απαρέμφατα και
μετοχές ε.φ. βαρύτονων
ρημάτων**

**Γ2. Σύνταξη: 1. Το απαρέμφατο
2. Η μετοχή**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.